

ԵՐԵՎԱՆԵԱՆ ՄԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԵՂԱՍՏԱԿԱՆ ՄԱՍԻՆ

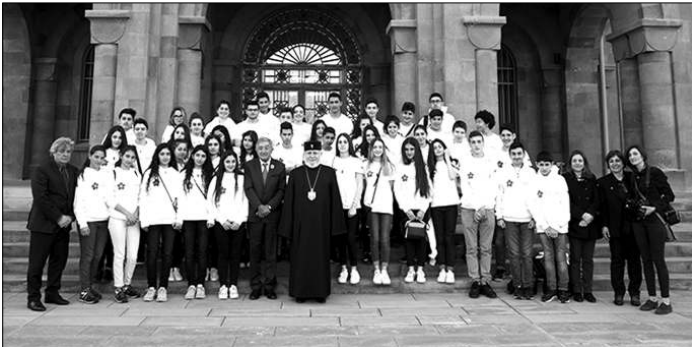
**ՄԱՅՐ ԱՌՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԱՍՏԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿԵԱԲԱԹԱԹԵՐՈՒ**

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՎԵՂԱՐԱՆՈՒՄ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց

17 ապրիլի

**Մարտեկ համազգային դպրոցի եւ Փարիզի
դպրոցաւոր միության վարժարանի աշակերտներին**

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ճարդագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Մարտեկ համազգային դպրոցի եւ Փարիզի դպրոցաւոր միության վարժարանի 45 աշակերտի՝ ուղեկցությամբ Մայր Աթոռի բարերար Սարգիս Պետոյանին:

Նորին Սրբությունը գոհունակությամբ նշեց, որ արդեն գերեցել ավանդույթ է դարձել Ֆրանսիայի այս երկու հայկական հաստատությունների ավարտական դասարանների սաների ամենամյա այցը Հայաստան եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին, եւ ընդգծեց, որ այս ացությունն իր անցնելի դրոշմն է թողնելու պատանիների հոգում, եւ ուխտագնացության ընթացքում առ հայրենի երկիրը ձեռավորված սերն ու հարգանքը նոր խանդավառության առիթ կդառնա նրանց համար:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հորդորեց երիտասարդների ջանասիրությամբ շարունակել իրենց ուսումնառությունը, որպեսզի ձեռք բերած գիտելիքներն ու հմտությունները ծառայեցնեն ֆրանսահայ համայնքի, ինչպես նաեւ՝ հայրենիքի զարգացմանը, հզորացմանն ու բարօրությանը: Այս առիթով Նորին

Սրբությունն իր գնահատանքը բերեց ֆրանսաբնակ բարերար Սարգիս Պետոյանին՝ աշակերտների այցերը հայրենիք պարբերաբար կազմակերպելու համար: Վեհափառ Հայրապետը, ի դեմս երիտասարդներին ուղեկցող մանկավարժների, նաեւ իր օրհնությունը փոխանցեց երկու դպրոցների ուսուցչական կազմին ու հոգաբարձուներին՝ իրենց ավիրյալ ջանքերի եւ ազգօգուտ ծառայության համար:

Պրն Սարգիս Պետոյանը, իր խորին երախտագիտությունը հայտնեցով Նորին Սրբությանը, ներկայացրեց վարժարանների ուսումնական եւ կրթական գործունեությունը: Իրենց ասմունքով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հաճելի անակնկալ մատուցեցին նաեւ աշակերտները:

Հանդիպման ժամանակ անդրադարձ կատարվեց Սփյուռքում հայոց լեզվի պահպանմանն ուղղված խնդիրներին եւ այդ ուղղությանը ձեռնարկվող քայլերին Նույնպես:

Վերջում Նորին Սրբությունն Աստծու Սուրբ Աջի հովանին մաղթեց հայրողիկներին՝ պատգամելով լինել ազգի արժանի զավակներ եւ այդ բարձր գիտակցությամբ հասակ առնելով՝ իրենց օգտակարությունը բերել հայ ժողովրդին:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը նախագահեց Հայոց ցեղասպանության սուրբ նահատակների ոգեկոչման արարողությունները

Ապրիլի 24-ին՝ Հայոց ցեղասպանության սուրբ նահատակների հիշատակի օրը, քաղաքամայր Երեւանում եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում տեղի ունեցան ոգեկոչման արարողություններ:

Առավոտյան Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ճարդագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն այցելեց Ծիծեռնակաբերդի հուշահամալիր:

2017 թվական: Հարյուր եւ ավելի տարիներ: Այլեւս չկա սերունդը. չկան մարդիկ, որոնք ապրել, վերապրել են արհավիրքը: Չկան նրանք, ովքեր տեսել, զգացել եւ փորձելով փորձել են մոռանալ այն: Անգամ նրանք էլ չկան, որ ծնվել էին այդ օրերին եւ պատմում էին մեզ անպատմելի դեպքերն ու անցքերը, որ դեռ անուն չունեին:

համալիր: Նախագահությամբ Վեհափառ Հայրապետի եւ ներկայությամբ ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանի՝ կատարվեց Հայոց ցեղասպանության սուրբ նահատակների բարեխոսական կարգ: Արարողությանը մասնակցում էին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբաններ, հայոց պետական ավագանին, օտա-

նախագահությամբ մարդը դեռ նման բան չէր տեսել: Կայենից հետո մարդապանությունը նոր որակ ստացավ: Նմանը նմանին սպանելու, բնաջնջելու օսմանյան ոճիրը ՅԵՐԱՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ կոչվեց: Եվ առաջինը հայոց նահատակ դարձավ եւ, որքան էլ ցավալի է, աշխարհին վկայեց մարդկային մի

րերկրյա դիվանագիտական առաքելությունների ղեկավարներ եւ ներկայացուցիչներ:

Հիշատակի օրվա առիթով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում մատուցվեց Պատարագ: Պատարագին էր Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի վարչատնտեսական բաժնի տնօրեն Մուշեղ Եսյա Բաբայանը:

Անդրադառնալով համայն հայ ժողովրդի համար նշանակալից այս օրվա խորհրդին՝ Մուշեղ սրբազանն ասաց. «...Ապրիլի 24:

նոր խախտման՝ Եղեռնի մասին՝ լուռ խոսնակը դառնալով անարդարության:

Ազգը մեր կորցրեց ամեն ինչ. ամենամեծ արժեքները՝ հայրենիքի մի սովոր հասկանալի մի ամբողջ սերունդ, որ երկն էր հազարավոր ձեռագրեր, որ այրվեցին, կառուցել էր քաղաքներ ու գյուղեր, որ իրկիզվեցին, կանգնեցրել էր հազարավոր եկեղեցիներ, որ ավերակ դարձան...

Հարունակությունը՝ էջ 3

ԿԿ-ում եզիմոսի արձակարգ եւ լիազոր դեսպանին

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Հայաստանի Հանրապետությունում Եգիպտոսի Արաբական Հանրապետության ար-

տակարգ եւ լիազոր դեսպան Թարեք Իբրահիմ Մուհամմադ Մաաթիին:

Հարունակությունը՝ էջ 2

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց

19 ապրիլի

ՀՀ-ում Եգիպտոսի արևակարգ և լիազոր դեսպանին

Սկիզբը՝ էջ 1

Հանդիպմանը Վեհափառ Հայրապետն իր ցավակցությունը հայտնեց դեսպանին՝ Եգիպտոսում ապրիլի 9-ին տեղի ունեցած ահաբեկչությունների առիթով, որոնց զոհ դարձան երկրի բազմաթիվ քաղաքացիներ։ Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու անունից գորակցություն հայտնելով Եգիպտոսի ողջ ժողովրդին՝ Նորին Սրբությունը դատապարտեց կատարված ոճրագործությունը և հույս հայտնեց, որ ահաբեկչական որբեւ դրսեւորում այլևս տեղ չի գտնի Եգիպտոսում, և կշարունակվեն պահպանվել ազգային և կրոնական տարբեր համայնքների միջե խաղաղ համակցությունը։

Հորդուցի ընթացքում Նորին Սրբությունը նաեւ իր գնահատանքը հայտնեց ՀՀ-ում Եգիպտոսի դեսպանին՝ հայ-եգիպտական հարաբերությունների զարգացմանն ու առավել ամրապնդմանն ուղղված գործունեության համար։

Դեսպան Թարեց Մաաթին, խորին շնորհա-

կալություն հայտնելով Վեհափառ Հայրապետին՝ գորակցության խոսքերի համար, ներկայացրեց երկրի առջեւ ծառացած մարտահրավերները և դրանց հաղթահարելուն ուղղված Եգիպտոսի իշխանությունների ձեռնարկած քայլերը։ Դեսպանը Նորին Սրբությանը փոխանցեց նաեւ Ղաթի Ուղղափառ Եկեղեցու ողջ եւրոպայում Թավադրոս Բ Պատրիարքի ուղղված խոսքերը։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ու դեսպանն անդրադարձ կատարեցին նաեւ Եգիպտոսի հայ համայնքին և նրա կարեւոր դերակատարությունը հայ-եգիպտական կապերի զարգացման գործում։

Հանդիպման ավարտին Վեհափառ Հայրապետն իր օրհնությունն ու մաղթանքները փոխանցեց դեսպանին և Եգիպտոսի ողջ ժողովրդին՝ ցանկանալով խաղաղ, բարոյ կյանք ու ջանքերի բարի արգասավորում։

Հանդիպմանը ներկա էր Մայր Աթոռի արտաքին հարաբերությունների և արարողակարգի բաժնի տնօրէն Նարեկ արք. Հովհաննիսյանը։

թյուններին՝ Նորին Սրբությանը տեղեկություններ փոխանցելով Սերբիայի հայկական համայնքի մասին։ Այս կապակցությամբ դեսպանն ընդգծեց, որ հայ համայնքը Սերբիայում սիրված է և մեծ հարգանք է վայելում։

Հորդուցի ընթացքում խոսվեց նաեւ երկու Եկեղեցիների առջեւ ծառացած արդի մարտահրավերների և դրանց հաղթահարմանն ուղղված ջանքերի մասին։

Հանդիպման ավարտին Վեհափառ Հայրապետն իր բարեմաղթանքները բերեց Նորաշահակ դեսպանին՝ ցանկանալով նրան արգասաբեր գործունեություն։

Հանդիպմանը ներկա էր Մայր Աթոռի արտաքին հարաբերությունների և արարողակարգի բաժնի տնօրէն Նարեկ արք. Հովհաննիսյանը։

23 ապրիլի

Հովհաննյան վարժարանի աշակերտներին

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու ԱՄՆ արեւելյան թեմի Հովհաննյան վարժարանի աշակերտներին՝ ուղեկցությամբ Մայր Աթոռի բարերար Հրաչ Թուֆայանի։

Նորին Սրբությունը գոհունակությամբ ողջունեց ապրիլյան այս օրերին Հովհաննյան վարժարանի ավարտական լսարանի սաների այցը Հայաստան և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին։ Այս կապակցությամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պատանիների հորդորեց իրենց հոգով վառ պահել ու կրել այն հավատքը, սերն ու նվիրումն առ հայրենիքն ու Մայր Եկեղեցին, որը հնարավորություն տվեց Եղեռնից վերապրած հայ ժողովրդին վերածնվել ու հաստատել

ապրելու, արարելու իր անսասան կամքն ու Իրավունքը։

Վեհափառ Հայրապետը Հովհաննյան վարժարանի սաներին պատգամեց շանսաբերությամբ ու նվիրումով շարունակել իրենց ուսումնառությունը, որպեսզի ձեռք բերած գիտելիքներն ու հմտությունները ծառայեցնեն համայն հայության, ինչպես նաեւ հայրենիքի զարգացմանը, հզորացմանն ու բարորդությանը։

Նորին Սրբությունը նաեւ իր հայրապետական օրհնությունը փոխանցեց վարժարանի ուսուցչական ողջ անձակազմին, հոգաբարձուներին և բարերարներին՝ բարձր գնահատելով նրանց նվիրյալ ջանքերն ու ազգագիտ ծառայությունը։

26 ապրիլի

Հնդկաստանի փոխնախագահին

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Հայաստանի Հանրապետություն պաշտոնական այցով ժամանած Հնդկաստանի փոխնախագահ, Խորհրդարանի վերին պալատի նախագահ Մոհամմադ Համիդ Անսարիի գլխավորած պատվիրակությանը՝ ուղեկցությամբ ՀՀ արտաքին գործերի նախարար Էդվարդ Նալբանդյանի։

Հորդուցի ընթացքում Նորին Սրբությունը ողջունեց երկու ժողովուրդների դարավոր բարեկամական կապերի զորացմանն ուղղված քայլերը և երկու երկրների միջե տարբեր ոլորտներում սերտացող համագործակցությունը։ Վեհափառ Հայրապետը, խոսելով հայ-հնդկական պատմական առնչությունների մասին, անդրադարձ կատարեց Հնդկաստանի կյանքում հայկական համայնքների ունեցած կարեւոր դերակատարությանը։ Նորին Սրբությունը գոհունակությամբ հաստատեց, որ այսօր էլ Հնդկաստանում հայ համայնքը լիարժեք շարունակում է ապրել իր ազգային-եկեղեցական կյանքով, որին աշխուժություն է հաղել ու նաեւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հովանու ներքո գործող՝ Կալկաթայի հայոց մարդաբանական ճեմարանը՝ հիմնադրված 1821 թ.։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն իր խոսքում նաեւ երախտագիտություն հայտնեց այն հոգածու վերաբերմունքի համար, որ Հնդկաստանի իշխանությունները ցուցաբերում են թե՛ հայ համայնքի և թե՛ հայոց պատմական սրբավայրերի ու հայկական ժառանգության հանդեպ։ Նորին Սրբությունն այս կապակցությամբ տեղեկացրեց Հնդկաստանի փոխնախագահին հայկական եկեղեցիների պահպանության և ճեմարանի կրթական գործունեության ընդլայնման ուղղությամբ Մայր Աթոռի և Կալկաթայի հայ համայնքի կողմից ձեռնարկվող քայլերի մասին։

Իր հերթին Հնդկաստանի փոխնախագահը խոսեց Հնդկաստանում հայերի պատմական ներկայության մասին՝ ընդգծելով, որ ծնված լինելով Կալկաթայում՝ քաջ ծանոթ է հայերին և նրանց պատմությանը։ Պրն Անսարին Նշեց, որ հայերի հետ կապերը սերուն են եղել. հայերը դարձրել շարունակ տարբեր առումներով նպաստել են Հնդկաստանի կյանքին։ Իր խոսքում Հնդկաստանի փոխնախագահը նաեւ հաստատեց, որ երկու ժողովուրդների բարեկամության հիմքերն ամուր են ու խոր, և դրանց վրա են կառուցվելու Հնդկաստանի հարաբերությունները և համագործակցությունը Հայաստանի հետ։

Հանդիպման ժամանակ անդրադարձ կատարվեց նաեւ Ս. Էջմիածնի պատմությանը, ազգային կյանքում Հայոց Եկեղեցու ունեցած դերակատարությանը։

Չոհված գինձառայողների մայրերին և այրիներին

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հանդիպում ունեցավ դարաբաղյան հակամարտության ընթացքում պատերազմական գործողությունների և գինձառայողի պայմաններում զոհված գինձառայողների մայրերի և այրիների հետ։

Սկզբում ՀՀ ՀՈՐ հոգեւոր առաջնորդ Վրթանես եպս Աբրահամյանը ներկայացրեց հանդիպմանը մասնակից հայուհիներին, ապա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն իր օրհնությունը բերեց ներկաներին՝ ողջունելով նրանց այցը Ս. Էջմիածին։

Հայոց Հայրապետն իր սրտակցությունը հայտնեց գինձորների մայրերին և այրիներին՝ նրանց ցանկանալով Սուրբ Հոգու մխիթարություն։ Նորին Սրբությունն ասաց, որ յուրաքանչյուր հայ ցավ է ապրում այդ կորուստների համար, բայց նաեւ գիտակցում է, որ հայ հերոս գինձորներն իրենց կյանքն ընծայաբերել են հայրենիքի, ժողովրդի և իրենց ընտանիքների խաղաղ ու ապահով կյանքի համար։

«Մեր Սուրբ Եկեղեցին մշտապես աղոթում է

հանուն հայրենիքի իրենց կյանքը գոհաբերած իր զավակների համար։ Հայրենիքի համար կյանքի նվիրաբերումն ամենանվիրական գոհաբերություն է նկատում մեր Եկեղեցին։ Այդպես է ապրել և դարերի մեջ գոյատևել մեր ժողովուրդը։ Վստահ եղե՛ք՝ նրանց հիշատակը միշտ ապրելու է մեր ժողովրդի սրտում, և ժողովուրդը միշտ իր խոնարհումն է բերելու իր քաջագուն զավակների անմահ հիշատակի առջեւ»,- Նշեց Վեհափառ Հայրապետը։

Նորին Սրբությունը հավելեց, որ հայրենիքի պաշտպանության սրբագան գործում հայ գինձորների դրսեւորած բարձր գիտակցությունն ու հայրենասիրական ոգին միայն հպարտության զգացում են ծնում։

Վերջում Նորին Սրբությունը, աղոթք բարձրացնելով հայրենիքի համար զոհված պաշտպանների հոգիների հանգստության համար, օրհնեց նրանց մայրերին և այրիներին՝ ցանկանալով ուժ, կամք և ոգու ամրություն։

ՀՀ-ում Սերբիայի դեսպանին

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Հայաստանի Հանրապետությունում Սերբիայի Հանրապետության Լոռայի շահակ արտակարգ և լիազոր դեսպան Դուշան Սպաստեֆիչին (Լստավայրը՝ էջ 2)։

Վեհափառ Հայրապետը, շնորհավորելով դեսպանին՝ Նշանակման առիթով, կարեւորեց երկու երկրների միջե հարաբերությունների և գործակցության ընդլայնումը։ Նորին Սրբությունն անդրադարձավ երկու ժողովուրդների

պատմական առնչություններին, ինչպես նաեւ՝ Հայաստանյայց Առաքելական և Սերբ Ուղղափառ Եկեղեցիների եղբայրական կապերին։ Այս առիթով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը դեսպանին միջոցով իր բարեմաղթանքներն ու ողջունները փոխանցեց Սերբ Ուղղափառ Եկեղեցու պետ Իրենեսու Պատրիարքին։

Դեսպան Դուշան Սպաստեֆիչը նաեւ իր խոսքում անդրադարձ կատարեց երկու ժողովուրդների պատմական կապերին և ընդհանրու-

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը նախագահեց Հայոց ցեղասպանության սուրբ նահատակների ոգեկոչման արարողությունները

Սկիզբը՝ էջ 1
Ազգը, որ կյանքի սկիզբը դարձավ՝ Արարատի բարձունքից կենսատու ափշ սրսկելով ջրահեղձ երկրի վրա, այս անգամ սրբազան լեռան փեշերը ոռոգեց իր սրբարար արյամբ։ Ազգը մեր փորձվեց։ Ազգը հայոց՝ հոգեւոր սխարանի ճանապարհին կանգնեց եւ մեկ անգամ եւս ապացուցեց, որ «ազգ սուրբ եւ ընտրեալ» է։ Հավաստեց եւ խոստացավ, որ անգամ ի գին մեկ եւ կես միլիոն իր զավակների չի թեքվի Զրիստոսից, չի գնա հայրենիքից։
Ազգը մեր հետեւեց Տիրոջը, հանձն առավ Նրա խաչը, կրկնեց Գողգոթան եւ հարութեանկից եղավ Զրիստոսին։ Սարդարապատում, Երկրորդ աշխարհամարտում, Ար-

ցախում հաղթեց մահիկանը։ Հայտնվեցին ֆիզիկապես ոչնչանալու եզրին, բայց այսօր ունենք ազատ, անկախ Հայաստան ու Արցախ եւ համայն աշխարհում ապրող 10 միլիոնից ավելի հայրենակիցներ։ ...Աստված մեզ չթողեց միայնակ, այլ փրկեց մեզ չարից ու Նրա գործակիցների հեռուն գնացող ծրագրերը փոշադրեց։
Սրբազան հայրը խոսեց նաեւ Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման մասին։ «Այսօր սուզն ուրախության չի փոխվել, այլ համոզումն է գիտակցության, որ մենք՝ հայ մարդիկ, արժանին ենք մատուցել բոլորին, ովքեր վասն հավատի եւ հայրենյաց դրեցին իրենց զուխները։ Մենք էլ մեր զուխներն ենք դնում,

խոնարհվում եւ ծնրադրում Նրանց սրբազան հիշատակի եւ սրբացած մատուցների առջեւ եւ հայցում, որ ամենակարող Աստված, հարուցյալ Հիսուս խաղաղություն պարգևի աշխարհին համայն։ Թող երբեք ոչ մեկը եղեռն չտեսնի։ Թող ոչ մի ազգ տարագիր չլինի։ Եվ թող ժայտը, խիղճն ու աղոթքը թեւածեն ամենուր։
Մենք ճանաչեցինք Հայոց եղեռնը, վերապրեցինք եւ հաղթահարեցինք այն, հայտարարեցինք սրբությունը Նրա նահատակների, ճանաչեցինք եւ ընդունեցինք. մեզ հետ նաեւ՝ շատերը։ Մեր շնորհակալությունը բոլոր Նրանց, ովքեր մշտապես հայ ժողովրդի կողքին են եղել, կան եւ կենան»։

Սրբազանը հավելեց, որ մեր սուրբ նահատակներից յուրաքանչյուրը ոգու եւ հավատքի սիրագործության օրինակ է, որը պետք է ամենքի համար այսօր դառնա կյանքի ուղեցույց՝ կրկնապատկելու մեր ոգեկանությունը, վերաարժեւորելու եւ խմբագրելու մեր հետագա ընթացքը։
Արարողության ավարտին Մայր տաճարի շրջափակում՝ Աղոթքի եւ ուխտի խաչքարի առջեւ, նախագահությամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Շարադյանի Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, կատարվեց բարեխոսական կարգը։
Արարողությունը ներկա էին թեմակալ առաջնորդներ, Մայր Աթոռի բարերարներ եւ բազում ուխտավոր հայրդիրներ։

«Հոգեւոր աջակցությունը ընտանիքներին» ծրագրի համաժողովը

Ապրիլի 18-ին «Աղվերան Պարկ Ռեզորթ» հաստատությունում տեղի ունեցավ «Հոգեւոր աջակցությունը ընտանիքներին» ծրագրի հերթական փուլի մեկնարկային համաժողովը՝ ծրագրում ներգրավված հոգեւորականների եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոնի (ԶԴԿ) աշխատակիցների մասնակցությամբ։
Համաժողովը բացվեց Տերուհանյան արդթըով, «Այսօր յաբեաւ» շարականի երգեցողությամբ եւ Տիրոջ Մ. Զարուբան բարի ավետիսով։ Ապա ԶԴԿ-ի տնօրէն Վարդան Եպս Լավաւարդյանը հանդէս եկավ օրինության եւ ողջույնի խոսքով՝ ներկայացնելով ծրագրի ընթացքը եւ շարունակության թեմատիկ ուղղվածությունը։

Սրբազան հայրն իր որդիական երախտագիտությունը հայտնեց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Շարադյանի Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին՝ ծրագրի իրականացմանը հայրապետական օրհնությունն հղելու համար, ինչպես նաեւ շնորհակալություն հայտնեց ծրագրի համագործակից կառույցներին՝ ՄԱԿ-ի Բնակչության հիմնադրամին եւ ԵԴԿ-ի հայաստանյան «Կլոր սեղան» միջեկեղեցական բարեգործական հիմնադրամին։
Ողջույնի խոսքով հանդէս եկավ նաեւ ՄԱԿ-ի Բնակչության հիմնադրամի ղեկավար տիար Գարիկ Հայրապետյանը, Նա իր խոսքում մեծապես կարեւորեց ծրագրի շրջանակներում ձեւավորված կայուն եւ արդյունավետ համագործակցությունը։

Համաժողովի շրջանակներում՝ «Քրիստոնեական ազատության դրսեւորման հնարավորությունն ընտանիքում» ընդհանուր խորագրի ներքո, բանախոսություններով հանդէս եկան Ռուբեն վրդ. Չարգադյանը, Սիմիան վրդ. Գեղորդյանը, Գաբրիել քին. Վարդանյանը եւ տիար Վարան Զորթմոյսյանը։
Համաժողովի ընթացքում մեթոդական աշխատանքների ուղղորդումը իրականացրեցին դասընթացավարներ տիկ. Սուսաննա Վարդանյանը, արն Արեգ Թադեւոսյանը եւ տիկ. Ելենա Հարությունյանը։
Համաժողովի ավարտին մասնակիցներին ներկայացրեցին ծրագրային գործառնությունները, ինչպես նաեւ՝ տեղեւորում իրականացվելիք գործունեության համակարգման ակնկալվող աշխատանքները։

Հայրապետ սուրբ եւ անքիծ եւ ընտրեալ յորովայնէ, սրանչեւագործ վկայ եւ պարծանք ազգի առ Քրիստոս, բարեխոսեալ վասն մեր քո տօնողացոյ։
(Շարական)

Դարեր շարունակ ուխտագնացության եւ հոգեկան հաղորդակցության աստվածապարզեց սրբազան վայր է եղել սուրբ Հովհան Իմաստասեր Օծնեցի Կաթողիկոսի շիրմը։ Մինչ օրս սրբի շիրմին ուխտի գնացած բազում հայրդիրներ իրենց ուխտն են նորոգել աստվածընտրյալ Կաթողիկոսի բարեխոսությամբ։
Գուգարաց թեմի առաջնորդ Սեպուհ արք. Զուլքյանի օրհնությամբ հաստատված եւ ավանդություն դարձած համաթեմական ուխտագնացության ուխտավորներն ամեն տարի ոգեշնչող կարգախոսով առաջնորդվել են դեպի սրբավայր։
Այս տարվա ապրիլի 17-ին՝ սուրբ Հայրապետի Ննքման հիշատակության օրը, արդեն սրբի գահակալության 1300-ամյակի առթիվ, դարձյալ կազմակերպվեց համաթեմական ուխտագնացության ղեպի Արդվի եւ Օծնու՝ օրհնությամբ թեմակալ առաջնորդ Սեպուհ արքային։ Նախորդ տարիների պես այս տարին եւս սրբի շիրմին խոնարհվելու եւ բարեխոսություն խնդրելու էին եկել հայրուրավոր ուխտավորներ Լոռու մարզի տարբեր շրջաններից եւ Հայաստանի այլ մարզերից ու Սփյուռքից։

ՀԱՄԱԹԵՄԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹՅՈՒՆ Ս. ՀՈՎՀԱՆ ՕԶՆԵՅԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՇԻՐՄԻՆ

Ուխտագնացությանը մասնակցում էին Լոռու մարզպետ Արթուր Նալբանդյանը, «Լոռվա ծոր» հայրենակցական միության նախագահ Սերգո Երիցյանը, Մայր Աթոռի ճարտարապետ Արա Վարդանյանը, համայնքապետներ եւ այլ պաշտոնատար անձինք։
Շուրջ 800 եւ ավելի ուխտավոր, հոգեւոր դասի առաջնորդությամբ, խաչերով, խաչվառններով գլուղամիջից խաչերով շարժվեցին դեպի սրբավայր։ Սրբանեւի վանքում պատարագիչն էր Անթալայի հոգեւոր իովիվ Հեթում քին. Թարվեդյանը։
Պատարագի ավարտին սրբազան հայրն օրհնեց եւ իր հայրական հորդորն ուղղեց բոլոր ուխտավորներին. «Ձեր աղոթքներով հայցեք սուրբ Հայրապետի բարեխոսությունը մեր ժողովրդի ու հայրենիքի անվտանգության համար։ Խնդրեք Նրա օրհնությունը՝ Ձեր անձերի ու միայնաց համար։ Աղոթեք, որ մեր սրբերի բանակը մշտադուրս զինվորի պես հսկի մեր հայ աշխարհի անհորդրը, քանզի նրանք երկնքում մեր բարեխոսներն ու պահապաններն են»։
Վանածոր քաղաքի ուխտավորների ուխտագնացության հովանավորն էր գործարար Արմեն Դավթյանը։ Արարողությունների ավարտին բարերարի կողմից ներկայաներին մատուցվեց ուխտի մատաղ։

Այդ օրը նաեւ ազդարարվեց Հովհան Օծնեցու գահակալության 1300-ամյակի միջոցառումների սկիզբը։ Այս տարին նախատեսվում է Գուգարաց թեմի, Լոռու մարզպետարանի եւ «Լոռվա ծոր» հայրենակցական միության հետ համագործակցաբար կազմակերպել գիտա-ժողովներ, Հայրապետին վերաբերող

գրքերի վերահիտարարություն, Նրա կիսանդրու տեղադրում, մատուռ-գանակատան ավանդորդում, ինչպես նաեւ՝ Հոռոմայրի վանական համալիրի կազմում ընդգրկված Սր Նշան եկեղեցու վերին հատվածի վերակառուցում եւ այլն։

ԴԻՎԱՆ ԳՈՐԳՈՐԱՅ ԹԵՄԻ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԹՈՒՄ ՏԵՂԱԾՈՒՄԻԹՅԱՆ ՀԱՐՅԻ ՇՈՒԲ (Ե դար)

Սկզբը՝ թիվ 6-7
Ղազար Փարպեցին որեւէ վկայություն չունի Գյուտ Ա Արաիեզացու կաթողիկոսության շրջանում հայրապետական աթոռի տեղափոխության մասին: Ավելին. ըստ նրա Պատմության՝ Յովհան Մանգակունին իր կաթողիկոսության առաջին շրջանում եկեղեցական տոնախմբությունները, ծեսերն ու արարողությունները Վաղարշապատի Մայր տաճարում էր կատարում:

Այսպես՝ ճարմանայի ճակատամարտից հետո (482 թ. օգոստոս) «...գորավարն Յայոց Վահան Մամիկոնեան չուեալ գայր հասանէր յկրարար գաւառ, եւ կատարեալ զուխտ պատարագաց ի Վաղարշապատ քաղաքին, հանդերձ ընդ իւր ուխտապահ նախարարօք եւ այլ զօրօքն Յայոց, ի տանն Աստուծոյ եւ ի վկայարանս նահատակեալ կուսանացն, զուխտս պատարա-

ւորս՝ սպասէին եւ ակն ունէին հրամանի առաջնորդութեանն Քրիստոսի» (Ղազար Փարպեցի, Յայոց պատմություն, էջ 380):

Ուշագրավ է նաեւ, որ երբ Վահան Մամիկոնյանը Նիխորի հետ ունեցած բանակցություններից հետո վերադառնում է Յայոց աշխարհ, նրան դիմավորում է Յովհան Մանգակունի Յայրապետը՝ խաչի պատվական նշանով եւ ս. Գրիգոր Լուսավորչի նշխարներով. Յայոց սպարապետն ու նախարարները նախ զալիս են Վաղարշապատ. «Եւ ասացեալ զայս ամենայն սրբոյ կաթողիկոսին, եւ օրինեալ զամենեւեան՝ նախ զային ի քաղաքն Վաղարշապատ, որ այժմ անուանի Նոր քաղաք: Եւ ըստ սովորութեան իւրում սպարապետն Յայոց Վահան, ուխտակից նախարարօքն Յայոց որ ընդ նմա էին՝ կային անդ աւուրս, եւ կատարէին զուխտս եւ զուերս ի սուրբ

թին, էջ 280):

Մաղաքիա արք. Օրմանյանը նշում է. «Հաստատունն աւանդութիւն մը եղած պիտի ըլլայ ազգին մէջ, որ Դընլու կաթողիկէն, ուր ետըր այնչափ դարեր նստեցան կաթողիկոսները, քանդուած ատուրշանի մը տեղը եղած է, ինչպէս Վաղարշապատի կաթողիկէն ալ սանդարամետի մեհենքին տեղը կառուցուած էր» (Մաղաքիա արք. Օրմանյան, նշվ. աշխ., էջ 501): Այս ավանդությունը թերեւս լուսաբանվում է, երբ ընդունում ենք, որ Վահան Մամիկոնյան իր մարզպետական լիազոր իշխանությանը Դիվիումը նստելու շրջանում է հիմնարկել Ս. Գրիգոր կաթողիկէն եւ հայրապետական աթոռը տեղափոխել ճիշտ նույն վայրը, որտեղ տարիներ առաջ այնպիսի նախանձահուզությամբ քանդել էր կրակատուրը:

Փաստորեն՝ Ղազար Փարպեցին՝ անցքերին ժամանակակիցն ու ակաճատեղ, մանրամասն նկարագրում է Գյուտ Ա Արաիեզացի Կաթողիկոսի հետ կապված դեպքերը եւ իրադարձությունները, մեծագույն ակնաճանքով ու սիրով ներկայացնում Յայոց Յայրապետի խոհեմ, բարեաշխտ եւ խոնարհ կերպարը, ուստի չենք կարծում, թե հայրապետական աթոռի տեղափոխությունը, որն իրապես պատմական նշանակություն ուներ, անփութությամբ կամ դիտավորությամբ դուրս մնար Պատմության շարադրանքից:

Հակադրվեք նաեւ Կարապետ եպս Տեր-Սկրտչյանին, որի առարկությունը հիմնականում ուղղված էր Մաղաքիա արք. Օրմանյանի տեսակետի դեմ. ըստ Կարապետ եպս Տեր-Սկրտչյանի՝ Մաղաքիա արք. Օրմանյանը ջանալով է ժխտել Գյուտ Ա Արաիեզացու դերակատարումը եւ հայրապետական աթոռի փոխադրումը վերագրել Յովհան Ա Մանգակունի: Նշենք, որ Մաղաքիա արք. Օրմանյանը պատմական սկզբնաղբյուրներում տեղ գտած բազմաթիվ հակասությունների վերլուծությամբ եւ Ղազար Փարպեցու հաղորդած առավել սուուզապատումն ու հավաստի վկայությունների հիմամբ է կամուցել իր տեսակետը: Նա Գյուտ Ա Արաիեզացու դերակատարումը արժեզրկելու, առավել եւս՝ անտեսելու որեւէ միտում չի ունեցել. դա հստակ նկատվում է «Ազգապատում»-ի՝ Գյուտ Ա Արաիեզացու հայրապետության շրջանը նկարագրող հատվածից, որտեղ հեղինակն ըստ արժանվույնի ներկայացրել ու կարեւորել է Կաթողիկոսի գործունեությունը... Մաղաքիա արք. Օրմանյանը Յայոց Յայրապետի վախճանը նկարագրում է այսպես. «Գիւտի կենեցք իր պագաշէն գործունեութեամբ, եկեղեցական բարեխաղութեամբ, հովուական արդիւնքներով եւ խոստովանողական տառապանքներով, կատարեալապէս յարեւմտան է սրբապետ հայրապետութեան ընտրելագոյնները եւ կատարեալ ընտրիկ նախկին մըն է Սահակի բազմապատկաճ եւ բազմաշարքար կաթողիկոսութեան» (անդ):

Շարունակությունը՝ էջ 8

գաց եւ զսովորական նուերս ընծայիցն Աստուծոյ... Եւ չուեալք անտի երթեալք հանգչէին ի բնական ուստանին Յայոց ի Դուին, մինչ զաւուրս ցրտաշունչ ծմերայնոյն առնամանեացն անցուցանէին» (Ղազար Փարպեցի, Յայոց պատմություն, էջ 342): Այսինքն՝ Յայոց հայրապետ Յովհան Մանգակունին դեռեւս Վաղարշապատի Մայր տաճարում էր ս. Պատարագ մատուցում:

Սեկ այլ հիշատակություն եւս. Շտեյխի (484 թ.) ճակատամարտից հետո Վահան Մամիկոնյանը գործով դարձյալ զալիս է Վաղարշապատ. «Եւ եկեալ հասանէր այնուհետեւ ի Վաղարշապատ քաղաք հանդերձ ողջախորհուրդ եւ անենեզ ուխտապահ նախարարօքն Յայոց. կատարէր զսովորական ուխտս եւ զպատարագս ի սուրբ եկեղեցուցն Կաթողիկէի, զոր հիմնարկեալ տորոգեաց մեծապայծառ շքերութեամբ զինացեալ գործ նախնեացն իւրոց, քաջ զօրավարն Յայոց Մամիկոնեանն Վահան: Եւ ի տեղոյ վկայարանացն նախ հատուցանելով զաղքատացն զպետս՝ եւ ապա ինքեանք ուրախացեալք զուարճանային խնդութեամբ: Եւ անտի չուեալ՝ յոստանն ի Դուին մտանէին, եւ դադարեա անդ ա-

ԵՐՐՈՐԴ ԱՍՏՐԸ

Անտառների ու տափաստանի սահմանագծին՝ աշտարակի նման բարձր դիրքավորված այդ բլուրը քաջ ծանոթ էր տեղացիներին: Ասես արդեն ճաղատացող գլխի վրա տեղ-տեղ մնացած բացատները տարօրինակ տեսք էին տալիս բնական այս օազիսին, որը բարձրադիր կղզյակի էր վերածվել (լեռների՝ բարձունքից դեպի տափաստանի ցածրադիր, հողի մակարդակին իջնող սահմանագծին: Այստեղով անցնող բոլոր ուղեւորներն ու անցորդները մի պահ կանգնում էին բլրի առաջ, խորհրդավոր ու ակնապիշ հայացք նետում քիչ հեռավոր Նույն բլրի վրա ուր վազձվող սյանը եւ արագ-արագ հեռանում: Տարօրինակ մի զգացում էր համակում նրանց. լեռներից դեպի կտրուկ հարթացող ու անվերջ տարածվող տափաստանի բնական անցումին գումարվում էր նաեւ այդ երկուսի սահմանին ըմբոստ վեր խոյացող բլուրը: Ասես անցակետ էր՝ երկնքի ու երկրի միջեւ...

Պատահական չէր բնական լանդշաֆտից ու խորհրդավորության հանդեպ տարակուսանքից ծնվող այդ զգացումը: Բլրի վրա արդեն տասնյակ տարիներ շարունակ բարձր ու լերկ սյան վրա ապրում էր ճակավորը: Ոչ ոք չգիտեր նրա անունը. կարծես տարիների ինքնախարագանում ու անուղի ճակությունը միաձուլվել էին նրա «ես»-ն ավելի վերնային, անորոշակալան մեկ այլ «ես»-ի հետ՝ նրա անունն ու անցյալը հարթեցնելով, հավասարեցնելով տափաստանի անծայրածիր հորիզոնների եզերքներ-

րին: Նա գրեթե միշտ ննջում էր կամ ավելի ճիշտ՝ ակնախուփ կանգնած էր: Միայն հեռու-հեռավոր՝ ճիշտ նրա գլխավերելում տարածվող երկնակամարի մասում, փայլում էին երկու փոքրիկ աստղ: Արդեն գոտկատեղին հասնող ճերմակ մորուքն ու վարսերը, անասելիորեն քրքրված ու ցնցոտիների վերածված զգեստները, ոսկրացած ձեռքերն ու ոտքերը նրան կարծես ծուլել, միախլանել էին սյան հետ: Նա ուխտել էր ամբողջ կյանքն անցկացնել ծումապահությամբ, աղոթքով եւ սյունակեցությամբ: Եվ Աստված, աչքերը սրտի մեջ փակած վանկանի խնդրանքին ընդառաջ, նրա աչքերի փոխարեն երկնակամարում վառել էր երկու աստղ... իբրեւ առիավատյալ՝ Իր ու սյունակացի հարատւն զոյցից:

Երկար ու ձիգ տարիներ էին անցել եւ դեռ էի անցնում էին՝ իրենց ամենագոր վազքով մաշեցնելով միայն ճակավորի մարմինը: Նա անվրդով էր. ժամանակին ու աշխարհին պատերազմ հայտարարած՝ երկնակամարում փայլող երկու աստղով պրկվել էր երկրից ու մխրճվել երկնքի եւ երկրի սահմանակետում:

Բայց ահա մի օր՝ անհաշվելի օրերից մեկում, նա սյան ներքեւում տարօրինակ մի բան զգաց: Փոքրիկ մի աղջակ՝ սոված ու հոգնած, հաց էր խնդրում: Այդպիսի տեսիլքներ սյունակացն իր կյանքում շատ էր ունեցել. ցնորքներ ու փորձություններ, որոնք խանգարում էին նրան, ամեն կերպ փորձում հանգցնել վերելում փայլող իր աստղերը: Սակայն այս անգամ տարբեր էր. նա ինքն էլ զգում էր, որ աղջիկն իրական է. դառն ու սրտակեղեք լացը, օգնության աղերկեզ կանչերը չէին դադարում... Սյունակացն արդեն դիմանալու ուժ չուներ: Բայց եթե իջնէր սյան վրայից, խախտելու էր ուխտը, ընդհատելու էր արդեն անխզելի դարձած աղոթքի իր շոթայի շարունակությունը: Իսկ եթե չիջնէր, աղքատը, վստահաբար, սոված-հարած ու անօգնական, մահանալու էր... Իր իսկ սյան առաջ: Ներքին հառելի լարովից զույգ արցունքներ զորովեցին նրա աչքերից. երկչուտ բացեց աչքերը եւ հուսահատ նայեց աստղերին: Կարճ ժամանակ անց նա արդեն իջել էր սյան վրայից ու գրկել լացող աղջկանին: Ուղեւորների թողած կերակրի մնացորդներից նա կերակրեց փոքրիկին, ապա տարավ մոտակա գյուղը, կամանցով թակեց դռներից մեկն ու նրան թողեց տնակի առաջ...

Հաջորդ առավոտյան նա կրկին սյան վրա էր՝ դարձյալ ակնախուփ՝ առանց երկինք նայելու համարձակության, որտեղից, նրա կարծիքով, իսկվել էր արողքի շոթան ու ընդմիջու փակել փայլող զույգ ակնքեր: Նա այդպես էլ չնկատեց, որ դեռ վառվող զույգ աստղերի կողքին ավելացել էր մի երրորդը՝ ավելի փոքր, բայց ավելի պայծառ ու ավելի բարձր:

Հանե Ծ. Վրդ. ՍԱՆՅԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԵՅԱՆ - ԼԵՎՈՆ ՋԱԿԵՆ ՍՅՈՒՐՄԵԼՅԱՆ.
**ԱՆԻՏ ԲԱՐԵԿՎԱՄՈՒԹՅՈՒՆ
 ԵՎ ՎՆԴԱՐԱ ԲՎԺՎՆՈՒՄ**

ԲԱԺԱՆՈՒՄ

1926 թ. տարեկգրին Սյուրմեյանին գրած թեքեյանի ևամական եղևումը, որ ևս ավալալեույակ և եղել Սյուրմեյանի հիվանդությունը, անգամ գուղեպնղել և կրակ և հղպա հալոյնել, որ Սյուրմեյանը պիղի շաղուրակի գրել՝ հեքե թեքեյանի ավելի անկուղթյակ և «անհաղուղորդի գգալուղթեան» ցաղուղթուղի համար (*Մամականի, էք 291*)։ Անգամ եթե ընկուղեք, որ Սյուրմեյանի իղղի չի ուղեքել իր հիվանդուղեյանը ավելիղղի հղպա պաղմաղաղե թեքեյանի, ակալմայիի հղղղ և աղաղանաղ՝ իղեղև ևս չղրեղ իր աղաղեղեղեղ՝ 1929-ից հղուղ։

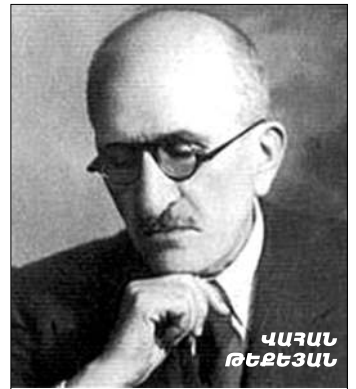
Բայց պատահեց այնպես, որ տասնամյակներ հետո Սյուրբեյասի հանկարծ իրեն «պաղտիկ» զգաց թեթևասիկ նամակների առջև։ Դժվար է ասել՝ հասկացա՞վ, թե՞ զոհակցեց, որ ինքը «արժանի էր ամուսն» (ստան՝ «Հասկա թեթևասիկ նամակները Լեւոն Զաւր Սյուրբեյանիին», Կիւ երոք, 1950, էջ 22, Սյուրբեյասի գրած «Առաջաբանը»։ Այդ գրքում գտնուելով է կեսե 2. Սյուրբեյասի «Լույս գվարթ» ժողովածուն, որը նրա երկրորդ հրատարակությունն էր։ Ե. Նորիկյանի այս նախաձեռնությամբ որոշվել էր,

գրքից առաջացած հասույթը հատկացնել
Վահան Թեքեյանի անունով հիմնադրամ
ստեղծելուն, որը պիտի զբաղվեր սփյուռ-
քահայ գրողների քաջալերանքով):

Ինքը՝ Սյուրմեյանը, հիմք բաժանման վերաբերյալ որեւէ խոսք չի ասում։ Վ. Թեյմուրյան մասին գրված իր ակադեմիկ հոդվածում (տե՛ս հոդվածները հիշատակված՝ Սյուրմեյանի ցրակախություն) ամսագրում տպագրված հոդվածը՝ հասնելով այդ հարցին՝ նա բավարարվում է գրելով միայն, թե «... ասիլիս ուրիշ պատմություն եմ։ Բայց Սյուրմեյանը որակից առաջ խառն էմ Թեյմուրյանի հո՛ւն մեկ քարեկան» բանաստեղծության մասին, որը ներփակ են-մակով իրեն իր ուղարկել Թեյմուրյան, ուր, ի շարս այլ մտքերի, կարդում ենք նաեւ հետևյալ տողերը. «...ՕՍԻ, Վա՛րդ՝ ուրե՛ն առ դե՛լ՝ Ու՛ Սեւցիկի՛» առանց երբեք իրարու՜՛՛։ Քիչ մ'ըմպիկ, սեղով կամ յոս փլավու...»։ Միդրո՞ց այդ «Սեղովի» կամ «յոյսի» հետզ-հետե մարդու կյանկերը չէին նաեւ, իր հանգեցնելու էին փախարած քարեկամվա-թյան բորբոքման շփոթություն։

Կարելի է եւ պետք է հարցնել, իսկ Սյուր-մեյլասի՝ անգլերենով ստեղծած հայա-նպաստ ստեղծագործությունները... Մի՞-

թե պիտի զանց անցնէ Սյուրբէյանի՝ 1945-ին տպագրած «Զեզ եւ դիմում, տիկնայւն եւ պարտախալ» (Սյուրբէյանի անաշխի անգամ ազգային ու քաղաքական կարեւոր արժեք ներկայացնող այս գրքի շնորհիվ վրէժ էր ձայնէ Սյուրբէյանի շնորհակալ վեպացրէ Լեւոն անուան, որը նրա զոհված մոտերորդ անունն է, եւ ով, ինչպէս գրում է Լամպիսերիք Յեկում, որ «ամենէն շատ սիրած ազգականն էր» ուր «վերջին ապրող տղամարդը» իր մոր՝ Տիրուտոյդանիտեի գերդաստանը, 1950-ին՝ «98.6°» վեպերը, 1964-ին հրատարակած «Սասնա ծռերի» անգլերէն թարգմանութիւնը, (այստեղ է ստորագրէ Է Լեւոն Սյուրբէյան) անանց Չալկինի), 1968-ին տպագրած «Անմահական խնձորները» հայկական ժողովրդական հեքիաթների ցուրանիսի, 1968-ին հրատարակած «Վիպագրութայն տեխնիկա, չափ եւ խնթութիւն» գրականագիտական, արվեստաբանական, լեզվաբանական աշխատութիւնն ու բազում հրապարակագրական հոդվածները: Բնականաբար՝ ոչ: Բայց դա արդէն այլ խոսակցութայն նյութ է՝ կարելի էր զեանաւորել հայ գրականութայն պատմութայն համար, որ ջեզ համար մի այլ կողմից է պարզում:

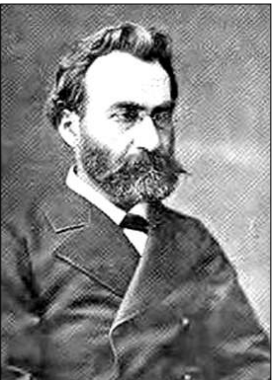

**ԿԱՅԱՆ
ԹԵԶԵՅԱՆ**

այս իրողությունը, որ պիտույքի քառուղիներում գնալով պակասում են հայերեն թերթերն ու գրքերը, թե՛ գրողները և թե՛ ընթերցողները, որ անգամ տաղանդավոր հայ ստեղծագործողները «կայք պապուս»-ի տվ պետքերին կարօտ են: Այս իսկ պատճառով գուցե մեղադրելի է Սյուրմեյ-յան իեսադոնը՝ հայ գրականությունից, ով, ինչպես հետազայում պիտի գործի, իրեն «շատ խոնարհ» պիտի զգար հայ գրի ու գրականությունից առջե, քանի որ հեկ հայ գրողին է վերապայովակ բորքը պատելու մեր մշակույթի կրակները օտար արերին: Թեե այս հարցում են մերծելի տեսակետ է ցուցաբերի Սյուրմեյանը:

Շարունակությունը՝ էջ 6

ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՄԱՆ
ՆԻՍՆԱՆԱՐՅԵՐԸ` ԸՍՏ ՐԱՖՖՈՒ...

19-րդ դարի հայ նշանավոր վիպասան, հրապարակախոս և ազգային-հասարակական գործիչ Բաֆֆին մշտանսեռուն ուշադրությանը չհուղիւր Յոնայ կականի հարցի շուրջ ընթացող զարգացումներին: Նա իր դիտարկումներն ու մտածումներն արտահայտել է բանավոր ելույթներում, հոդվածներում և ակնարկներում, վեպերում և ուսումնասիրություններում: Սույն հարցում Բաֆֆու եռանդուն, կրքոտ ակտիվությունը հակադասեալ ակներե դարձավ և իր կիպակերտի հասավ 1877-78 թթ. ռուս-թուրքական երթնական պատերազմից հետո: Դեռեւս պատերազմի ընթացքում գրեւ «Դատարկ հույսներով չեմ խաբւում» ընդարձակ խոհապարտայն մեջ զուգահեռներ է տանում հայոց և այլ ազգերի պատմության փնջե խորհուրդ տալով, թե՛ «Քննեցեք իմ ազգի պատմություն, և այդ թո՛ղ լինի մեր ազգի պատմությունը, և կունենեք, թե՛ ո՛րքան մեծամեծ վաստեք է կրել, նա, ո՛րքան կորցրել է դատարկ հույսերից հրապարւած և տակալվին չէ խրատվել իր սխալներով» (Բաֆֆի, երկերի ժողովածու, հատոր 11, Ե., 1991 թ.): Զրպարակախոսը նշում է, թէ պատմական հայածանցները թողնում են պատմական դիպակներ: Մի ազգ չի մոռանում մի ուրիշ ազգի բարբարոսությունները: Զոյնը, պարսիկը առում են հայերին, որովհետեւ հայերն ունեցել են նրանց պապերի հետ փոքրիկ հաշիվներ: Սակայն հայր ու որի չի առում,

չնայած որ շրջապատող բոլոր ազգերից ստացել է ծանր հարվածներ, կրել տեւական հալածանքներ:

Հայի այս ներողամտությունը, ըստ Բաֆֆու, առաջ է գալիս ոչ թե՛ նրա քրիստոնեական եղբայրասիրությունից, այլ՝ նրա հոգեկան անզգայությունից. դիպելն էր «ատելություն չունեն, դիպենք լուր համբերություն ունեն...» (Նույն տեղում, էջ 9): Բաֆֆին ընդհանրացնում, ամփոփում է մեր պատմության հանրագումարը, ըստ որի՝ արդեն 850 տարի հայ ժողովուրդը մոնղոլական կրակի մեջ այրվում է և ոչ մի ծայն էլ մի բողոք չի բարձրացնում: Իսկ դա էլ հենց հայի «մտելության նշանն է, որևէ պատվի, ինքնասիրության են ազատության գագացում չունի» (Նույն տեղում): Ավելին է առա՛վել խտացնելով գույները՝ նա գտնում է, որ հայի ստորկյի չափ ատելություն չունի՝ դեպի իրեն ճշշողներն ու հարստահարողները: Հայն ունի իր սեփական ցանցը, որը «մեջ հույս կոչեցինք, որով ապրում են, որով մխիթարվում են ծույլ և դանդաղորտ ժողովուրդները, թե՛ մի օր գերեզմաններ կապով ազատված կլինեն...» (Նույն տեղում): Բաֆֆի հրապարակախոսը քննադատության տարափ է տեղում հայկական մտքախիտերի քնրոշք բացասական երեւույթների ուղղությամբ, մատնանշելով դրանցից շուտափույթ ազատագրվելու ուղիներն ու անհրաժեշտությունը:

Բաժնիի հայ ժողովրդի հավաքական հիշողության մեջ արմատավորում է այն մտայնությունը, որ նվաճված եւ ստրկացված ազգերին ազատությունն այլ կերպ չի տրվում, քան այդ գործի համար գոհեղ տալուց եւ արյուն թափելուց:

Նա զարմանք է արտահայտում, որ ռուս-թուրքական վերոնշյալ պատերազմի ժամանակ հայ հասարակությունն ու հայ գործիչները նույն պնդումներն ու ակնհայտություններն ունեցել են:

զորդ վիճակում են, ինչպես առաջ:
 Եվ միայն մենք ուրախանում
 ենք, երբ եզրույթական որեւիցե
 լրագիր հայերի մասին ծուռ ու
 սխալ կերպով մի բան է հայտնել:
 Մխիթարովւմ ենք, որ եզրույթա-
 ցին արժան է համարել արհա-
 մարիված հայի մասին խոսել:

Իսկ եկդրոպան մեր լուրջորեն բողոքով՝ «Լուրիշ լերայ կբացատրե-
ն»։ Եւ կմտածե՛ք, թէ՛ Տաճկաստանի հայը գոհ է իր վիճակից, եւ
իրավունք է ունի այսպէս մտածելու՝
(*Նույն տեղում, էջ 12*)։ Լուրջա-
յան ֆոնի վրա տեղին է հիշում
իրապաշտօնակիտիս հարցալա-
կումը, թէ ո՛րք մնացին Կ. Պոլսի
այս տառ գլուխները, որոնք եր-
բայուցման ահաբախող հիշում էր «Քե-
տիկոսկոն մը ընելու ե» խոսքը։
Ո՛ր ետկը մտան այն ցեղորայի-
տեղիները, որոնք իրենց տաղերի
մէջ Յայաստանի ակախութիւնն
էին ետառւում - հառաւորք է նա։

Ի պատասխան՝ ասվում է, որ բոլորը լուրջան, երբ տեսան բաշխողականների սպիները: Բավական է, որ օտարը հայի մասին խոսում է: Հայը «Եթե բարձրացրեց իր ստորը, գոյա բարձրացրեց իր ծայրը: Բայց այս բանի մեջ են նա շնորհք չունեցավ» (Նույն տեղում):

Անդրդարձանալով Օսմանյան կայսրության կազմով հայու-թյան ապագայի խնդրին՝ Րաֆֆին Նախեստառջ քննում է տե-րապետի թուրք ազգի եռթյուշը, նրա պետական ու քաղաքա-կան կառուցվածքի բարդորու-թյունը: Նա կտրուկ հակադրվում է հայկական շրջանակներում շը-շախաճով դալ տեսակներին, թե՛ այժմյան բարբառություններնե-րի օր կվերջանան, երբ թուրքը ճաղաքակերթով: Ամվակի հրա-պարակարկող վերոնշյալ մոյա-նությունը համարում է ցնրեթ, քանզի՝ «Թուրքը այսօր անկիր-թանգակ է, բայց զաղաքակրթ-վելուց հետո կդառնա կրթյալ, ա-վակալ, եւ այժ ժամանակ ավելի վտանգավոր կդառնա» (նույն տրոսում, էջ 13): Այս, փարկի, մոնոգատնական ճշմարտություն

Է, որն այդպիսին կմտա հարատևելու ժամանակների համար: Բաժքիին ճանարտացի, սպառնալի են ամբողջական և բնութագրում թուրքի եռթյունը, որը գինկուրական ազգ է և աշխատանք, արարելու շնորհի բնավ չունի: Այսպիսի ազգը պահպանում է իր գոյությունը՝ հպատակ ազգերին ու ազգու-թյունների ձեռքի աշխատանքով, դռան բրտիկներով: Թուրքը «Սիւ վիթթարի վիշապ է, որը կանտում է, և սուտն է, ոչնչացնում է, ինչ-որ արդյունաբերում է ողորմելի հպատակի աշխատատեղ ձեռքը: Այս վիշապը կոչ է տալիս ամբողջ ազգերն ու ժողովուրդներ՝ իր մարմինը պարարտացնելու հա-մար» (Նույն տեղում, էջ 13):

Որպես հեռաձայն մտածող գործիչ Բաֆֆին հարա ժողովրդի ապագան չի տեսնում թուրքական վայսրության վարչական կառուցվածքում և երա ասհմաններում։ Նա դատապարտում է հայերի կրկյր հնազանդությունը թուրքական բարբարոս իշխանություններին, քանզի հայկաաաարմ հպատակությունը մի այլախիս տերության հանդեպ, որպիսին Թուրքիան է, նշանակում է անտրտունը տալն թրակայի թուրք բարբարոսությունները։

«Ինչ վերանորոգություններ պետք են Տաճկանի Հայաստանին» ուսումնասիրության մեջ Րաֆֆին, քննության առնելով Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքարանի հրատարակած «Տեղեկագիրքը», նշում է Նրանից բխող այն կարեւոր 4 դրույթները, որոնք արեւմտահայության դանդաղ բնաշնչման պատճառ են հանդիսանում: Դրանք են. ա) անապահովություն անպրոստի և սեփականության, բ) անապահովություն կյանքի, գ) անարդարություն դատաստանի մեջ և իրավունքի պաշտպանության, դ) անապահովություն ազգային առանձնահատկությունների: Նրա համոզմամբ՝ Տաճկահայաստանի հայերի վիճակը բարդորեւու համար գործի որվելիք վերանորոգություններն այն ժամանակ վիային կստող են կայսրականադմարտի:

Նել, երբ լիակատար բավականություն կտան վերոհիշյալ չորս կետերի բարվոքմանը:

հորունկ պատմաբանի ու աւաղառ սոցիոլոգի հմտութեամբ, մեկ առ մեկ ընկում, մանրամասն պարզաբանում է սույն կենտրոնի խտացված խնդիրներն ու հիմնահարցերը, լուծման մեթոդներ առաջարկում: Մասնավորապես անդրադարձնալով եւ Սան Ստեֆանոյի եւ Բեռլինի դաշնագրերի 16-րդ ու 61-րդ հոդվածներով նախատեսված պարտավորություններին, Նա նշում է, որ թուրքական կառավարությունը նույնիսկ լավագույն ցանկությամբ դեպքում չի կարող անգնել հայերին պաշտպանել՝ զինալ մահմեդականներին՝ վայրագություններով: Ուրեմն՝ հայերին պետք է թույլ տրվի, որ իրենց իրենց պաշտպանեն, եւ դա այլ կերպ լինել չի կարող, քան միայն «իրավունք տալ, որ հայերը գնեն կրեն որպես իրանց դրացի պագրեր, եւ բացի դրանից, թուրքիայի զինվորական մեջ իրանք չեն մասնակցեն» (Մուկյ տեղում, էջ 49): Նա իրաւունակաւ, ճշմարիտ մոտեցում էր, քանի որ գինկված ջրօրդի դեմ առ դեմ միայն զինված մարդը կարող էր պաշտպանվել ի պաշպանել իր ու մերձավորներին ապիտու իրավունքը: ԲաժՖին քաջ գիտեր թուրքական իրականությունը, գիտեր, որ թուրքական տնրւթյունը բնակեցված է ալիախի ցեղերով ու ազգություններով, ուրուե մշտապես միմյանց հանդէպ բախման ու արյունահեղութունների մեջ են:

Ուրեմն՝ միայնաց դեմ լոկ սրով բախվող ու պայքարող այդ միջապայուում ինչո՞վ կարող էր նրանց ընդդիմադրեր անգնել ու անգործ իպոյ:

Հրապարակախոսը գտնում էր, որ հայերը փոխանակ զինվորական հարկ վճարելու, նույն տուրքը «ապահելի» իրանք երկրում միլիցաներ, որոնք խաղաղության ժամանակ ապահովում են երկիրը երեքիս հարձակումներից, իսկ պատերազմի ժամանակ օգնեն պետությանը: Այլ կերպ ապահովություն քրդերի, չեքեզների և ուրիշ վայրենի ցեղերի բարբառություններով մենք չենք ճանաչում» (նույն տեղում, էջ 51):

Շաղկապակապակություն՝ էջ 7

Սկիզբը՝ թիվ 5-6
Երբ Գորկու արվեստը զարգացում ապրեց, նա դարձավ առաջին ինքնավարական իրերի հայկական օջախի գլուխը: Նրա ներքին տեղանքը հավասարակշռվեց կոմիկական թեթևության միջոցով, ինչպես նաև պաշտպանականության զգացումով, որը երեւան է գալիս նրա կտավներում, ինչպես, օրինակ, «Օրացույցները» գործում: Վերջինս Գորկու գլուխգործոցներից մեկն է: Սրանում հումորային կերպով պատկերված է մի քնտանիքի երեխան՝ կրակարանի դիմաց: Կտավում ներկայացված յուրաքանչյուր ֆիգուր նույնացվում է թղթաշողի եւ չափազանց նատուրալիստական գույների միջոցով: Քննադատ Ռեյնոլդ, մեկնաբանելով այդ նկարը, ցույց է տալիս ամեն մի նկարչական ձեռի զարգացումը եւ դրա վերջնական արտահայտչական: «Ցուցադրելով իր օրացույցական ոճի խորհրդանշանները մենք՝ Գորկին կիրառում է գույնը թե՛ ձեռի նույնականությունից խուսափելու եւ թե՛ այն մթազանցելու համար: Նա այս տեխնիկան հասցրեց կատարելության: Արվեստագետը նախ եւ առաջ կիրառում էր գույնը ձեռք նույնացնելու համար: Նա նաեւ նպատակ էր հետապնդում դիտողին շփոթության մեջ գցել՝ միևնույն ստվերը կրկնելով անտարածաբանական ու միևնույն ժամանակ դուրեկան տեղակայումով» (Ռեյնոլդ, 125):

Նշված կտավը նմանապես ցուցադրում է Գորկու զգայունությունը փոքր դետալների հանդեպ, որոնք հարդորակցվում են մարդու ու նրա տրամադրության հետ: Ընդու նույն բանը կատարվում էր Ռուսիայի մանրանկարներում: Հագեցած լինելով նման կապերով՝ Գորկու նկարներն անմիջական կապի մեջ են մտնում նրա հետ:

Մի առիվով Գորկին քննադատել է սյուրռեալիստների՝ ասելով. «Սյուրռեալիստներին հետևողների քիչ են հետաքրքրում արվեստի ավանդույթները եւ դրանց կապերով՝ Գորկու նկարներն անմիջական կապի մեջ են մտնում նրա հետ:

ԱՐԴԵԼ ԳՈՐԿՈՒ ԱՐՎԵՍՏԻ ԵՆԹԱՏԵՐԱՏԸ

Սյուրռեալիստների զաղափարները բավականին տարօրինակ են եւ փոքր-ինչ անուրջ: Դրանք գրեթե զվարճալի են: Իրականում նրանք այնքան լուրջ չեն մոտենում նկարչությանը, ինչպես որ հարկ է: Արվեստը պետք է մշտապես լուրջ եւ անկեղծ լինի: Հավանաբար մեր մոտեցումների տարբերությունը պետք է բացատրել նրանով, որ ես հայ եմ, իսկ նրանք՝ ոչ: Արվեստը պիտի լուրջ լինի, առանց սարկազմի եւ կոմիզմի: Մարդը չի կարող ծիծաղել մի բանի վրա, ինչն ինքը սիրում է» (Նամակ 39):

Ներկայացված դրվագը հստակորեն արտացոլում է հայերին բնորոշ զգայունությունը:

Թե՛ Գորկու արվեստն ունակ է պրոբլեմներ հանադր, սակայն այն երբեք չի կարելի բնութագրել իբրեւ անուրջ:

Գորկին, մերժելով սյուրռեալիստներին՝ ավանդույթներին չհետևելու պատճառով, պահպանում է այն որակը, որն ստեղծվում է բացառապես կարգապահության շնորհիվ: Նա պարզաբանում է իր գեղագիտությունը՝ գրելով, որ «մեծ արվեստը պետք է բարոյությունից, բազմաթիվ նոր ու բախվող գաղա-

փարների բախումից» (Նամակ 24): Այս հետաքրքրությունը՝ կապված նոր մտահղացումների բախման հետ, զաղափարական նյութ ապահովեց նկարչի ստեղծագործական փորձերի համար: Ոչ մի նորարարություն ինքն իրեն չէր կարող ապահովել այդ նյութը:

Մեծանուն նկարիչը, առավել օտարվելով սյուրռեալիստներից, իր տեխնիկան ստանում էր ոչ թե անգիտակցականի անբացատրելի խմորումներից, այլ չափազանց զգացական անցյալի՝ շարունակաբար մթազանցող հիշողություններից: Վերջիններս կարող էին վերածվել միմյանի գիտակցական ջանքերի շնորհիվ: Նմանապես կարգի աշխատանքի տարբայնությունը չուներ մեխանիկական բնույթ: այն բնականորեն բխում էր նրա խորհրդածություններից: Ամենաեական այն է, որ Գորկին, հավասարության նշան դնելով սյուրռեալիստների և սերգլանց ակադեմիական արվեստի միջև, բացահայտում է մոդեռնի եւ հետմոդեռն արվեստագետների մեծ մասի թվացյալ յուրօրինակությունը: Սյուրռեալիստները, մերժելով ավանդույթների կարեւորությունը՝

արվեստագետի մասին դատում էին այն բանի հիման վրա, թե որքան շատ պայմանականություններ է նա հաջողությամբ յուրացրել եւ կիրառել իր արվեստում» (Նամակ 45-46): Գորկու առավելությունն այն էր, որ նա ունակ էր գնահատելու ճշմարիտ արժեքները՝ անկախ դրանց ծագումից: Արվեստագետի ու անկույթների կառուցելու մի կամուրջ անցյալի գեղագիտական ավանդույթների եւ այն լուրջ խնդիրների միջև, որոնք մշտապես առկա էին 1930-40 թթ. ամերիկյան նկարչության մեջ, հաստատեց նրա գեղարվեստական մեթոդի կայունությունը: Արվեստագետն իր արվեստի միջոցով անդրադառնում էր այնպիսի լուրջ հարցերի, ինչպիսիք են սերն առ մարդ արարածը, բնությունը, գեղեցիկը եւ առաջնությունը՝ հասնում մարդկային բարեկեցության (տե՛ս Gorky A., «Toward a Philosophy of Art» trans. Karlen Mooradian, էջ 36): Նշված թեմաները չի կարելի բնորոշել որպես մոդեռնիստական: Դրանք թեմաներ են, որոնք մշտապես արդի են:

Արշիլ Գորկու արդիականությունն առավել ամրոջապես արտահայտվել է արքայազնիայի մասին ունեցած նրա տեսակետների մեջ: 1947 թ.: վախճանից մեկ տարի առաջ, նա գրել է հետևյալը. «Արքայազնիայի մարդու ստեղծագործական երեսակայության գլխավոր շարժիչ ուժերն են» (Նամակ 39): Այս ընդգրկուն նամակում նկարիչը բացատրում է, որ արքայազնիայից սերող մեզ հնարավորությունն են ընծառում անցնելու բնության սահմանագծերը: Բացահայտելով «Նորը»՝ մենք կրկին անգամ հասնում ենք այն սահմանագծին, որից այն կողմ այլեւս ոչինչ գոյություն չունի:

Շարունակությունը՝ էջ 8

ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԵՅԱՆ - ԼԵՎՈՆ ԶԱՎԵՆ ՍՅՈՒՐՄԵԼՅԱՆ

Սկիզբը՝ էջ 5
Մեր հոգվածում արդեն հիշատակված «Վահան Թեքեյանի նամակները Լեւոն Չաւեն Սիւրմեւելանի» գրքի իր առաջաբանում նա գրում է, որ պետք է շահել «կոնիք Չայ Չոգիլի», բայց անմիջապես ավելացնում. «Չենք կրնար դիմարդել պատմությանը ընթացքին: Ուշ կամ կանուխ՝ պիտի կորսնցնենք մեր լեզուն, բայց փրկելու ենք Չայ Չոգիլի: Պետք է որ պահենք մեր եկեղեցին, մեր երաժշտությունը, մեր գրականությունը, ի հարկին թարգմանություններ, կամ անգլերենով» (տե՛ս Նշված գիրքը, էջ 16): Ինչպես ասում են, մեկնաբանություններն ավելորդ են, քանի որ առանց «մեր լեզվի»՝ «Չայ Չոգիլի» չի կարող պահպանվել աշխարհի եւ ոչ մի լեզվով:

Այդուհանդերձ, մեզ հետաքրքրողը մեր հոգվածում եղել են միջին այդ վեպերի ու ժողովածուները ստեղծող Սյուրմեւելան ու նրա կյանքի այն հատվածը, որը կապված է մեր գրականության մեծագույն դեմքերից մեկի՝ Վահան Թեքեյանի հետ:

1926 թ. հունվարի 18 թվականի իր նամակում Թեքեյանը Սյուրմեւելանին տեղեկացրել էր, որ ինքն օգնել է նա ինչպես որի՝ ընդունվելու Կահիրեում բացված Պերպեյանի աղետոսի վարժարան, ովքեր արդեն իսկ հատուն սիրող:

Եւ պիտի կարողանան իրենց ել փորել կյանքը, հույս հայտնել, որ այդ որբերը իր մասին պիտի մտածեն «իբրեւ մեկու մը, որ բախտին դեմ բախտ եղաւ իրենց», ու ինքը, երբ մեկան է մնում, հաղթ է տալիս իրեն:

Հաշուեյադարդ. ի՛նչ մնաց, կեանքէն ինծի ի՛նչ մնաց, ինչ որ տղի ուրիշին, լևտարոհիսա՛ր՝ ա՛յն միայն:

Թեքեյանը նամակը վերջացրել է՝ կոնկրետացնելով իր խոսքն այս անգամ ուղղված Սյուրմեւելանին. «- Եւ ինչ որ քեզի կուտամ իբրեւ մտածում եւ իբրեւ զգացում, ինծի կը մնայ ամբողջով...» (Նամակների, էջ 292-293):

Այդպես ամբողջովին Թեքեյանին մնացին նաեւ Սյուրմեւելանի հասցրած բաժանումն ու վիրավորանքը: Սա է բուն ճշմարտությունը: Ճշմարտությունը, որը շատ սիրտու է:

Չնայած խզումին՝ Ամերիկայում բնակվող Սաթեյանի Կրեյոնի ուղղված 1944 թ. հունիսի 20 թվականի նամակում Թեքեյանը մեծապագաբար հետաքրքրվել է Լ. Չ. Սյուրմեւելանով, հարցրել, թե արդյո՞ք նա թղթակցում է Սյուրմեւելանի հետ. «... Եթե այո՞, ըսե՛ք, որ ի յաջողություններով ուրախ եմ ու պիտի ուրախանամ նաեւ իր մեկ երկուրորով» (Նամակների, էջ 479):

Այսպես, ամեն բանից վեր, Թեքեյանն ունեցել է նաեւ մեծ հոգի, որը նրա ողջ կյանքի ընթացքում բաբախեց նաեւ ուրիշների համար՝ լինեն նրանք օտարներ, գրական առաջին քայլերն անող երիտասարդներ թե ծածկ ու աշխատանք չունեցող որբեր: Չավեն Սյուրմեւելանի հետ հարազատության լուրջ քաղաքական զուգընթաց ու նրանից բաժանվելուց հետո էլ Թեքեյանը կյուրթական աջակցություն է ցուցաբերել եւ կամ բարեկամություն արել մեր գրականության մի շարք նշանավոր դեմքերի հետ, որոնցից հատկապես պիտի նշել Աղշամ Տատրյանի, Գեղամ Ֆեդեյանյանի, Ըահան Շահ-Նուրի, Պետրոս Չարոյանի, Վահե Վահյանի, Վահե Հայկի, Չարեի Ռոբերտի, Անդրանիկ Անդրեասյանի ու էլի շատերի անունները:

Երանց բոլորից, ինչպես ինքն է խոստովանում, Թեքեյանը փոխադրած հարգանք է տալից, մանավանդ ուրախացել նոր ուժերի ասպարեզ գալով. «Եթե կայ բան մի, որ կրնայ ինծի իրական սփոփանք եւ սիրող երկարածու ըլլա՞լ՝ ատիկի երիտասարդ սրտերու մեջ գտած արձագանքս է» (Նամակների, էջ 355):

Ցավից, այդ ամենի մեջ եղավ ու մնաց մի անամոռ սպի, որը, թվում է, ոչ մի սփոփանք այդպես էլ չունեցավ:

Առաջարկվող հոգվածով մենք չենք ուզեցել հետին թվով, տարիների հեռավորությունից ստանձնել դատավորի դեր եւ արդարացնել կամ մեղադրել հոգվածում ներկայացված կողմերից ուրեւ մեկին: Մենք հավանք չենք եղել նաեւ ասելու, թե Սյուրմեւելանի կյանքի երկրորդ մասը նվազ արժեքավորման է արժանի իր կյանքի առաջին մասի պատճառով: Ընդհակառակը, անգլիագիր Սյուրմեւելան անուրախալի եւ կարեւոր դեր խաղաց իր գեղարվեստական արձակով, որն օտար ընթերցողներին ճանաչելի դարձրեց, մի կողմից, մեր ազգային ճակատագրին, մյուս կողմից՝ մեր գրական ու հոգեոր մշակութային արժեքներին, որն եկավ հաստատելու գրողի այն խոսքը, թե. «Չկա՛յ մեկը, որ հայ լեզուն սիրտ ինձմէ անելի խորապես: Բայց ես կը հաւատամ աշխատանքի բաժանումին: Եւ կրնամ որդեկան մամիկեան գրող՝ Աւետի՛ս մեծ չափով ծառայել իմ ժողովուրդին ու անգլերեն գրելով՝ չեմ դադարի հայ գրող մը ըլլալէ» (Վահան Թեքեյանի նամակները Լեւոն Չաւեն Սիւրմեւելանի, Նիւ Եորք, 1950, Յառաջաբան, էջ 17):

Բայց կա փաստը. փաստը բարեկամության եւ փաստը բաժանման: Հետեւաբար, երեւոյթը նաեւ ճանաչողական արժեք ունի

Եւ ինքնին հետաքրքրական է թե՛ մարդկային հոգեկան փոփոխաբերությունների տեսակետից եւ թե՛ գրական-մշակութային առումով, քանի որ խզման պատճառի (կամ պատճառների) վերջինսումը ստույգ է դարձնում Թեքեյանի եւ Սյուրմեւելանի անհատները ոչ այնքան հոգեբանական անձնական շփումները, որքան ազգային մտածողության ու հետաքրքրությունների նկատմամբ նրանց ունեցած դիրքորոշումները՝ իրենց կյանքի որոշակի շրջափուլում:

Արծրուն ՎԱԿՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր

Սկիզբը՝ թիվ 4-5
Յուրաքանչյուր արվեստագետի ձեռագրման վրա վճռական ազդեցություն ունեն ծննդավայրը եւ հայրենի բնությունը: «Յրեշտակներ մանկության երկնքից» շարքում Յու. Գրիգորյանը բանաստեղծականացրել է Գյումրին: Ծննդավայրի մասին գրած նրա բանաստեղծությունները կարող ենք համարել Գյումրու մասին քաղաքագրություն, Յու. Գրիգորյանի Գյումրի-Նամեն, որը գյումրեցիների՝ իրենց քաղաքի նկատմամբ ունեցած մեծ սիրո ապացույցն է, քաղաքի գեղարվեստական պատկերը: Եվ ինչպես յուրաքանչյուր գյումրեցու, այնպես էլ բանաստեղծի համար քաղաքն ունի կենսական նշանակություն.

*Ես մոտենում եմ եզր, ինչպես
քնատ երեխա, որը մութ
սենյակում,*

*աչքերը փակ դեպի իր
անկողինն է գնում
ձեռքերն առաջ պարզած:*

Էջ 125):
Բանաստեղծական տողերում գգով են գյումրեցիների հումորը, տեսնում քաղաքի սեւտուֆ տների ուղիղ շարանը, փողոցներն ու մայրքերը, մայրքերին կանգնած երեք զուռնաչիների, լսում նրանց տխուր նվագը, տեսնում բաղնիք գնացող կարմաթուշ պատավների հանդիսավոր խումբը: Չայտնվում են վարապարիկների մոտ «գոլ տված» մարդկանց խմբում եւ հասկանում, թե ինչ խորհուրդ ունի կիրակին գյումրեցիների համար: Բանաստեղծի փոշոտ մանկության օրերի միջով անցնում են «ժշտականի Կադրն» միշտ անտարամադիր, դաժան՝ ճամփին պատահած շների նկատմամբ, մաագործ Ավն՝ նախ շների, ապա կնոջ, զոքանչին ու հարեանների հայիտը, վարապարիկների խումբը՝ խիստ գործնական, վարժ շարժումներով: Այս ամենը ստեղծում է հին Գյումրու ամբողջական պատկերը, նիստուկացը նրա բնակիչների, որոնք ապրում էին երջանկության ու դժբախտության մասին ունեցած իրենց պատկերացումներով, հայացքներով միշտ ապագային հառած («Իսկ հայացքը միշտ նույնն է մտում», «Երեք զուռնաչի», «Յի գոռը», «Այս գիշեր եւ վաղը ցերեկը...»): Յու. Գրիգորյանը, որ հին քաղաքը՝ կոլորիտային կերպարներով եւ կենցաղով, իր արտահայտությունն է գտել նաեւ «Գերեզմանի» վիպակում:

ՄԵԴԻԱՎԱՅՐԻ ԵՎ ՄԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԿԵՐԸ

Յու. Գրիգորյանի

«ԿՐԵՏԱԿՆԵՐ ՄԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ԵՐԿՐԵԻՑ» ԵՄԲԼԵՄ

1988 թ. ավերիչ երկրաշարժի իր արձագանքը գտավ Յու. Գրիգորյանի Գյումրու մասին: Գրականագետ Ա. Նիկողոսյանը նկատում է, որ նախաերկրաշարժյալ այն բանաստեղծությունները, որոնք ուրախ-երգի-ծական-պարոդիկ կերպով նկատում են իրեն, երկրաշարժից հետո ձեռք են բերում նոր որակ (տե՛ս Արմենիկ Նիկողոսյան, Գրառումներ ընթացքից, Եր., 2007, էջ 47): Գրիգորյանի բանաստեղծությունները դարձան երկրաշարժի եւ պատերազմի բերած սարսափները սեփական մաշկի վրա անմիջականորեն զգացող ցաված հոգու արտահայտություն, ցավ, որ ծնվել էր հայրենի քաղաքի եւ նրա բնակիչների հանդեպ ունեցած սիրով: Նա գրեց մի շարք բանաստեղծություններ, որոնցում խոր ցավով պատկերեց հայրենի եզերքի անդամալի կորուստը, համընդհանուր ցավի ու տառապանքի մթնոլորտում ապրող բնակիչների հոգեվիճակը: Յու. Գրիգորյանը պատմում է ցուրտ քաղաքում վրանի տակ վիստացող առեւտրերի հետ գիշերներ լուսացնող մոր, մեկ շիշ կաթի համար ժամերով հեռոք կանգնած հոր, ամուսնու եւ երեք զավակների կորցրած ու վշտից արդեն իսկ խելագարության եզրին գտնվող ջահել կնոջ մասին: Ընդհանրացման մեծ ուժ ունի գեղարվեստական հետեւյալ պատկերը.

*... չե, հանկարծ սառց կիր,-
մի փուսն հերիք է, ճիշտը մեկն է,
թող բոլորը
իրար հետ լինեն, երեսներս
փոքր են, թող հայրը
հետները լինի, ինչպես չլինի
երեխա են, չվախենալ
հանկարծ...*

Էջ 175
Գրիգորյանը մարդկային ապրումը պատկերում է բնության հետ սերտ կապի մեջ: Պատկերացվոր համեմատությունների եւ հակադրությունների միջոցով բանաստեղծը ցույց է տալիս ջահել կնոջ վշտի խորությունը, որի մազերը, ըստ էության, ճերմակում են ոչ թե ծախ շերտից, այլ վշտից: Յու. Գրիգորյանը դիմում է հայ գրականության մեջ արդեն

տարածված մի ձեւին, երբ սիրած կինն ու հայրենիքը նույնանում են: Եվ հայրենիքի նկատմամբ ունեցած այդ մեծ սիրո եւ նվիրումի պատճառով էլ հեղինակը չի կարող ներել իր սիրո առաքյալին՝ ծվատվելու, իր դեմքն ու դիմապիսին անճանաչելիության աստիճանի կորցնելու համար.

*Բայց ես երբեք չեմ ների թե՛
այս օրը,*

*երբ նայեցի դեմքիդ
եւ չճանաչեցի...*

Էջ 173)

Յու. Գրիգորյանը հարցադրումներ քաղաքային եւ հեղինակի վշտի անչափելի խորությունը. ցավը սրտում, որը եւ լացը ակնաչին, արցունքներն աչքերին՝ այսուհետ ինչպե՛ս պիտի ապրեր ինքը: «Դեկտեմբերյան այն գիշեր...» բանաստեղծության մեջ քաղաքի եւ հոր կորստի ցավը նույնանում են: Քնարական հերոսը գրուցում է ինքն իր հետ՝ վերապրելով անցյալը, երբ դեկտեմբերյան մի գիշեր քաղաքի պարիսպների մոտ իր թաքցրել արցունքները եւ լաց էր եղել, ինչպես տարիներ առաջ, երբ հայրը հրաժարվել էր այլեւս ապրել այս աշխարհում: Տարիներ հետո, երբ փորձել է քաղաքի մասին բանաստեղծություններ գրել, հասկացել է, որ իր ամենակարեւոր բառերն արտաքին է ավերված քաղաքի պարիսպների տակ:

Ուժգին հարվածից ցնցված բանաստեղծը երբեք չկարողացավ մոռանալ իր տեսածը՝ ավեր ու մահեր, թշնամու ատելությամբ

նորածիններին խեղդող ծննդատներ, մարդասպան շենքեր: Զաղաքը դարձավ բանաստեղծի սրտում փորված վիթխարի գերեզմանոց, ինքը՝ ողբերգակ, իսկ նրա ողբը՝ գյումրեցիների եւ ողջ հայության ողբը: Լաց եղավ Յու. Գրիգորյանը, արցունքները դարձան հարագատ քաղաքի մասին պատմող բանաստեղծություններ, որոնցով նա անմահացրեց իր քաղաքը սերունդների հիշողություններում: Եվ ինչպես իր քաղաքն էր կյանք ու լիցքեր տալիս իրեն, նա էլ փորձեց իր երեքուրու կյանք տալ «անկյան կյանքին»: Թե՛ն նա երբեմն տրվում է հուսահատության, սակայն չի մոռանում երգել բացվող արշալույսների ուրախ երգը («Վերջին խոսք», «Նոր վերադարձ»): Ինչպես բանաստեղծի կյանքի առաջին ժամերին կյանքն ու մահը բալլեցին կողք կողքի, եւ «օգոստոսյան արեւն էլ մեկ ծայտաց, մեկ աղեկտուր լաց եղավ», այնպես էլ նրա բանաստեղծությունները, որոնք նրա պարզ հոգու արտացոլանքն են, գաղմկահարեցին մեկ կապույտ, մեկ կարմիր կնիք, ինչպես երազն ու դաժան իրականությունը, ինչպես կյանքն ու մահը: «Այնուամենայնիվ, բանաստեղծի հոգու գույնը մայրը չէ, այլ կապույտ, այն գարմանալի կապույտ գույնը, որ խորի-դանելում է երազը, սպասումը, կարոտը, հավատն ու մանավանդ սերը»,- գրում է Պետրոս Դեմիրճյանը (Պետրոս Դեմիրճյան, Նշված

հոդվածը, էջ 130): Իսկ ճաշակել արդեն ցավ ու դառնություն, բայց պահպանել հոգու ամրությունը, կարող է միայն քաղաքական բարձր նկարագիր ունեցող մարդը:

«Յրեշտակներ մանկության երկնքից» շարքում տեսնում ենք Յու. Գրիգորյանի բանաստեղծ-մարդուն, ով ձգվեց դեպի իր մանկությունը, ապրեց իր մանկության երկնքի իրեշտակները, նրանց կողքին: Նա ուզեց ամեն ինչ սկսել նոր տողից («Նոր տողից»), նորից բռնել ընդամենը մի վայրկյան բաց թողած մոր ձեռքը («Կարմիր արյունը, որ մարմին չունեց»), ուզեց թնկթնկալով հասնել հոր ետեղի, տունը թողնել նոր տարի, («Թողնել նոր տարի»), երգել «Առաջին սիրո երգը», ուզեց՝ ինչ-որ մեկը բաց անի իր քաղաքի դարպասները («Անվերջ վերադարձ»): Իսկ երբ փորձեց խուսել այս ամենի մասին, հասկացավ, որ իր ամենակարեւոր բառերը արտաքին է ավերված քաղաքի պարիսպների մոտ («Դեկտեմբերյան այն գիշեր»):

Իր բանաստեղծություններում Յու. Գրիգորյանը մնաց հասուն մի մանուկ, որն ապրել էր խենթություններով իր մանկության եւ պատանեկության տարիներ: Իրական կյանքից ծնված նրա բանաստեղծությունները դարձան նրա դեմքը, որը ուրախ պահերին հիշեցնում է մանկան դեմք, իսկ երբեմն էլ ա-կափում՝ ցույց տալով իր հոգու տառապանքը: Նա կառուցեց մի շենք, որը պիտի հայտնագործեն ապագա սերունդները, պիտի գտնեն նրան այդ շենքի փոքրիկ բնապարանում սեղանի առջեւ նստած ծիւցի, իսկ ամենուր էլ ամեն տեղ՝ բառեր, բառեր, բառեր, ասված ու չասված բառեր: Այս ամենը հուշում է, որ Յու. Գրիգորյանի բանաստեղծությունը կյանքն է արթել, կյանքն է տվել, սովորեցրել է սիրել: Նա, ինչպես հայրն էր պատվիրել, երբեք չմեռավ, անմահացավ իր բանաստեղծություններով, իր բանաստեղծություններում, իսկ նրա պոետիկ դարձավ «մի խել կաթիլ արցունք»՝ ծայրալու համար բացված աչքերի մեջ»:

Սարին ՂԱՅԱՐՏԱՆ

Սկիզբը՝ էջ 5

Յու. Գրիգորյանը սպառնացող վտանգը նա տեսնում էր թուրքական իշխանությունների կողմից կրոնական երկպառակություններին ուժ ու լիցք տալու մեջ, բան-գի անմիաբանության եւ անհասկացության պահպանելը մի ժառանգական քաղաքագիտություն է, որ սեփականել է մոնոլոգական թուրքական Բյուզանդիայի գահի վրա:

Եվ որ արվում է ոչ միայն հայոց հանդեպ:

Այս առումով ճշմարիտ է այն դիտարկումը, թե ինչպիսի վտանգ է սպառնում թուրքիայի հայ եկեղեցուն, որը միշտ հանդիսացել է ազգի գոյությունը պահպանող հիմունքը: Եվ Բեռլինի դաշնագրի դուրս ելույթների համաձայն՝ թուրքիայի խոստացած «կրոնական ազատությունը» մի նոր ապարեզ պիտի բացի եվրոպացի քաղաքացիների առջեւ, եւ հայերը, Փոքր Ասիային հովանավորող անգլիացիներից պաշտպանություն գտնելու հույսով, պիտի գոհեն իրենց կրոնը. «... ո՛վ կարող է մրցություն անել նրանց հետ, մեր անհոգ հոգեւորականու-

թյունը, թե մեր թեթեւալիկ ուսումնականները» (Էջ 56): Կրոնական հողի վրա երկպառակությունները չեզոքացնելու եւ ազգային միասնական ուժ ձեռավորելու համար մեծանուն հրապարակախոսը հորդորում է «Թուրքիայի հային թողնել եկեղեցին, թողնել կրոն անհատների խղճի վրա եւ ձեռք մեկնել հայ-կաթոլիկին, հայ-բողոքականին եւ հայ-մահմեդականին» ասելով նրանց. «Մենք եղբայրներ ենք, մենք միասին պետք է բաժանենք մեր ներկայն եւ ապագան, թող եկեղեցին բաժանե մեզ, միացնենք մեր ուժերը եւ միասին գործենք» (Էջ 56):

Ըստ նրա՝ կրոնը, որ մի ժամանակ բաժանել է մեզ, այժմ ազգի եւ հայրենիքի սերը պետք է միացնել ու միավորել: Չնայած ծանր ու սպանիչ քննադատությանը, Բաժնի հրապարակախոսը դեռեւս մեծ հավատ էր տածում հայ ազգության վրա: Յենց այդ հավատն էր հուսո հզոր ուժով նա ներկա ու գալիք սերունդներին ուղղված ուղերձ է հղում:

Ուղերձ, որում հետեւյալն է պատգամվում. «Բայց մեր հավատը մեծ է հայ ազ-

գության վրա, մենք հավատում ենք, որ նա ունի հարուստ կապիկական եւ կենդանի, նոր գրականական (եզու, մենք հավատում ենք, որ նա ունի պատմական հայրենիքը եւ տակավին բնակվում է իր հայրենի հողի վրա. մենք հավատում ենք, որ նա ունի իր որոշ ցեղական հատկությունները, որ դարձրել են ընթացքում չեն փոխվել, եւ վերջապես, մենք հավատում ենք, որ նա ունի իր հատուկ ազգային եկեղեցին: Լեզու, հայրենիք, եկեղեցի, ցեղական առանձնահատկություններ, ահա այն գլխավոր հիմունքները, որոնցով, հավաստաբար եւ, կայահավանքի մեր ազգությունը» (Էջ 330):

Մեծանուն հրապարակախոսը խորին համոզմունքով գրում էր, որ բավական չեն միայն եղբայրական զգացումների դատարկ ցուցումները, որոնք վերջանում են նրանով միայն, որ «ողորմելի տաճկաստան-ցու համար օղեղեն մարդներ են ստեղծում, միևնույն նա իր գուլիզ դնելու եւ հանգչելու տեղ չունի» («Մշակ», 1879 թ., թիվ 126):

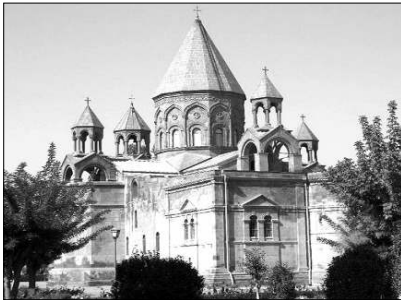
Արմեն ԿԱՐԱՄԵՏՅԱՆ

Պատմական հոգ. թեկնածու

ՂԱՅԱՐՏԱՆԻ ԲԱՐԵՆՈՐՈՐԳԱՆ

ՆԻՄՆԱԿԱՐԺԵՐԸ՝ ԸՍՏ ՐԱՖԵՌՈՒ...

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԹՈՒՒՄ ՏԵՂԱԾՈՒՄՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԻ ՇՈՒՐՑ

Սկզբը՝ էջ 4

Ինչպես Մաղաքիա արք. Օրմանյանը, մենք ենք առավել ստույգ ենք համարում Ղազար Փարպեցու՝ դեպքերին ժամանակակից ու ականատես պատմիչի վկայությունը. «Եւ եկեալ հասանէր այնուհետեւ ի Կաղարշապատ... կատարէր գոտկորական ուխտս եւ զպատարագս ի սուրբ Եկեղեցոյն Կաթողիկէի, զոր հիմնարկեալ Նորոգեաց մեծապայծառ շքեղութեամբ զինացեալ գործ նախնեացս իւրոց, քաջ գորավարն Հայոց Մամիկոնեանն Վահան...» (Ղազար Փարպեցի, Հայոց պատմություն, էջ 380):

Մեքենոց եւս վկայություն ունի Վահան Մամիկոնյանի կարգադրությամբ իրականացված վերանորոգումների վերաբերյալ. «Այս Վահան ժողովեաց եւ զհարկս աշխարհիս Հայոց եւ շինեաց Եկեղեցիս մեծամեծս, զոր աւերեալ էր Ղարսից ի Կաղարշապատ քաղաքի եւ ի Դնի եւ ի Սգրայս եւ ի բազում տեղիս աշխարհիս Հայոց: Եւ շինեալ գերկիրս Նորոգեաց վերստին...» («Պատմության Մեքենոսի եպիսկոպոսի ի Հերակլս», Թիֆլիս, 1913, էջ 38):

Հովհաննես Դրասխանակերտցի Ավան մարզպանի մասին միայն հաղորդում է. «...շինեղ գեղեղեցիս աւերեալս ի թշնամեաց, թելադրութեամբ եւ խրատիս եւ աղօթից Նպաստիս սուրբ հայրապետին Յովհաննու Մանդակունայ...» («Յովհաննու Կաթողիկոսի Դրասխանակերտցու Պատմության Հայոց», Թիֆլիս, 1912, էջ 79):

Միջայել Չամչյանն իր Պատմության մեջ հիշատակում է, որ Վահանն ու նրա զորագունը գալիս են Այրարատ նահանգ՝ Կաղարշապատ քաղաք, եւ Մայր տաճարում գոհություն են հայտնում Աստուծո (Միջայել Չամչյան, Պատմություն Հայոց ի սկզբանէ աշխարհի..., հտ. Բ, Երևան, 1984, էջ 184):

Այսպիսով՝ պատմական հիշատակությունների եւ վկայությունների վերլուծությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ Վահան Մամիկոնյանը քաղաքական խառնակ ու պատերազմական իրավիճակում դժվար թե կարողանար նախաձեռնել հայրապետական այրուհի տեղափոխությունը: Հնարավոր է՝ այդպիսի մտադրություն եղել է, եւ գուցե Գյուր Ա Արսեղացի Կաթողիկոսն էլ իր համաձայնությունն ու օրհնությունն է տվել, սակայն հայրապետական այրուհը տեղափոխվել է շատ ավելի ուշ, երբ Վահան Մամիկոնյանն իր փառավոր հաղթանակներից հետո դարձել է Հայաստանի մարզպան եւ գործունեության որոշակի ազատություն է ստացել:

Արիստի ԶԱՆԹԻՅԱՆ

«Վերածնունդ» միջազգային փառատոնի մասնակիցների այցը

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին

Ապրիլի 18-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին այցելեցին Գյումրիում անցկացվող «Վերածնունդ» IX միջազգային մրցույթ-փառատոնի մասնակիցները՝ ուղեկցությամբ փառատոնի հանձնաժողովի անդամ, ՀՀ մշակույթի վաստակավոր գործիչ Չառա Արամյանի: Հյուրերին Մայր Աթոռում ընդունեց Արտաքին հարաբերությունների եւ արարողակարգի բաժնի տնօրեն Նաթան արք. Հովհաննիսյանը:

Տարբեր երկրներից ժամանած մշակույթի գործիչներն ուրախություն հայտնեցին համայն հայության հոգեւոր կենտրոն այցելելու առիթով՝ ընդգծելով, որ մեծապես տպավորված են հայկական մշակույթի եւ ճարտարապետությամբ:

Նաթան արք. հյուրերին բերելով Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Մայրապոլսի Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությունն ու լավագույն մաղթանքները, կարեւորեց «Վերածնունդ» փառատոնի անցկացումը՝ մշակութային երկխոսության, մշակույթի միջոցով ժողովուրդների բարեկամության ամրապնդման առումով:

Սրբազանը նաեւ ներկայացրեց Հայ Եկեղեցու պատմական առաքելությունը հայ ժողովրդի կյանքում, ազգային ինքնության ու մշակույթի պահպանման գործում, ինչպես նաեւ՝ ներկայիս գործունեությունը տարբեր ոլորտներում:

Չրույցի ընթացքում անդրադարձ կատարեց Եկեղեցու կողմից իրականացվող հովվական աշխատանքին, մշակութային-կրթական ծրագրերին:

Հանդիպման ավարտին հյուրերն այցելեցին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին թանգարանները, ծանոթացան Հայոց Եկեղեցու սրբություններին ու հոգեւոր-մշակութային ժառանգությանը:

Լուսինյան Լյուսին

ՄԱՅՐ ԱԹՐՈՒ ՍՈՒՐ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՏԵՂԵԿԱՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ

ԱՐԴԵՒԼ ԳՈՐԿՈՒ ԱՐՎԵՍՏԻ ԵՆԹԱՏԵՐԱՍԸ

Սկզբը՝ էջ 6

Գորկիին ենթադրում էր, որ կյանքն ինքն է գտնում իր կենսական կենտրոնը՝ մարդկային կենսափորձի եզրագծերի մոտ: Այդ իսկ պատճառով հարկ է ստեղծել նոր «անվերջություններ»՝ հանուն արվեստի առաջնությունների (նամակ 39): Այնուհետեւ նկարիչը կարծիք է հայտնում, որ արտաբանական ազատականացում է մարդկային միտքը՝ հնարավորություն ընձեռնելով երեւակայությանը՝ սահմանագծից այն կողմ մղել այն, ինչ կարելի է ընկալել ու վերահսկել՝ ուղղորդելով արվեստագետի ղեկի գագոցությունների եւ ինքնադրստումնան նոր հորիզոններ:

Ավելորդ չենք համարում նշել, որ հայոց քաղաքակրթության որոշ խորհրդանշաններն առանցքային դեր են խաղացել Արշիլ Գորկու արվեստում: Մի անգամ հենց ինքը՝ արվեստագետը, թվարկել է այդ խորհրդանշանները՝ Աղաճառ, Չարահան Սուրբ Նշան, Կարդ Բաղրիկ, Վարազա վանք, Վանա ժայռ: Գորկին ընդունում էր մշակույթի, մասնավորապես՝ ազգային մշակույթի հիմնարար ճշմարտությունը: Այդ ճշմարտությունն այն է, որ մշակույթի ստեղծագործական պաշարներն անսպառ են: Միայն այն մարդն է ունակ գտնել մարդկային կենսափորձի տարրեր հայոց

անցյալի մեջ, ով գտնում է այդ մշակույթից եւ իր մաշկի վրա գրագել է ազգային արհավիրքի տված դասերը: Եվ պատահական չէ, որ Գորկին կիսել է արվեստի տեսաբան Ջոն Գրեեմի տեսակետը, ով ասել է. «Միայն այն նկարը լիիրավ կերպով կարելի է բնորոշել իբրեւ արտաբան, որը հիմնված է ու միեւնոյն ժամանակ կայուն ինչ է, եթե ոչ խորհրդանշանների երթուղիների իմացություն» (տե՛ս Cited by Rand, Arshile Gorky, էջ 111):

Նշենք, որ հայազգի նկարիչը կարելու էր մեղմ հայկական ծիրանին՝ համարելով այն խորհրդանշան մի անցյալի, որը մարդուն տանում է դեպի տիեզերք: Սա նշանակում է, որ Գորկին մեծապես զննաատում էր այն էկզիստենցիալ հնարավորությունները, որ կարող են տալ փոքր, բնական իրերը: Հայ արվեստագետները են, մասնավորապես, պոետները ավանդաբար ողջունել են այդ հնարավորությունները: Գորկին դժգոհում էր նրանից, որ փոքր ազգերի ներկայացուցիչ արվեստագետները հաճախ սխալ են ընկալվում ու զննաատվում: Նա ստեղծագործական միջավայրում էր գտնում ազգային մշակույթի այն խորհրդանշանների մեջ, որոնք գրեթե հայտնի չեն աշխարհին: Արվեստագետն իր նախնիների պես խույս տվեց ռեչնացումը՝ մի ներքին հավերժություն բացահայտելու միջոցով: Նա ծիրանի խորհրդանշանական կերպարի մեջ գտավ հայկական առեղծվածներից մեկը: Այդ միջոց լի է կենսարար ուժով, առաջացնում է դրական զգացողություններ եւ հույս: Ծիրանը նկարչի համար կարծես կենդանի օրգանիզմ լինի, որը նրա համար ծառայել է որպես մի մոդել, որին նա ձգտում էր իրեն արվեստագետ:

Գորկին հավատարիմ էր հայ ժողովրդի հարատեւման ոգուն, իսկ նրա փորձը՝ բացահայտելու առարկայի ներքին հավերժությունը, նրան նմանեցնում է եվրոպացի ժամանակակից արվեստագետներին, ովքեր նույնպես նյութականի մեջ նոր ոգի էին որոնում: Ինչպես մի անգամ ասել է Փոլ Զիլ. «Առարկան դուրս է գալիս իր սահմաններից՝ շնորհիվ մեր ունեցած գիտելիքների: Ըստ այդ գիտելիքների՝ առարկան ավելին է, քան դրա արտաքին պատյանը, որով այն ներկայանում է մեր աչքերի առաջ» (տե՛ս Quoted by Aniela Jaffe in «Symbolism in the Visual Art» in Man and His Symbols, ed. Carl G. Jung

(New York: Dell Publishing, 1968), էջ 292):

Սյուրռեալիստների առաջատար Անդրե Բրետոնը, ում Գորկին հանդիպել էր 1940-ականների կեսերին, մեծ գովասանքի է արժանացրել նկարչին՝ կերպարը մեկնաբանելու նրա ունակության համար: Բրետոնի կարծիքով՝ Գորկին «առաջին նկարիչն էր, ով հասավ առեղծվածի լիակատար բացահայտման» (տե՛ս Quoted by Melvin P. Lader, Arshile Gorky (New York: Abbeville Press, 1985), էջ 82):

Այս բացահայտված առեղծվածը, որը դուրս մղեց Գորկուն սյուրռեալիստների ճամբարից, այն ուղին էր, որը միավորեց նրա արդի ստեղծագործությունները հայ ժողովրդի ճակատագրի հետ: Անդրադառնալով պատմության հասցրած հարվածներին՝ Գորկին ասում է, որ արվեստի նպատակը պետք է լինի ոչ թե մարդկանց զվարճացնել կամ նույնիսկ քաղաքակրթության զարգացմանը նպաստելը, այլ ընդգնել արտահայտելու (տե՛ս Bedrosian M., The Magical Pine Ring: Culture and the Imagination in Armenian-American Literature. Detroit, Wayne State University Press, 1991, էջ 218):

Շարունակելի

Տիգրան ՄԱՆՈՒՅԱՆ

Բանասիրական գիտ. թեկնածու

ԵՐԻՍՏՈՆՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ

Հիմնադիր՝

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին

Հրատարակիչ՝

«Երիտմուսյա Հայաստան» թերթի իմպրեսարություն

Գլխավոր խմբագիր՝

Աստղիկ Ստամբուլյան

Գրանցման վկայական՝ 624

Խմբագրության հասցեն՝

Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածին

Հեռախոս՝ 517197

Էլ. փոստ՝ gristhay@etchmiadzin.am

astghikstam@gmail.com

web կայք՝

krishayas.wordpress.com

Ստոր. տպագր. 2.5.2017 թ.

Տպագրանակ՝ 2100

Գինը՝ 50 դրամ